

ERGONOMIKA UN ERGONOMISKIE DARBA VIDES FAKTORI

**PĒTĪJUMA
“DARBA APSTĀKĻI UN RISKI
LATVIJĀ 2019–2021”**

TEMATISKAIS PIELIKUMS

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA

Eiropas Sociālais
fonds

I E G U L D Ī J U M S T A V Ā N Ā K O T N Ē

*Eiropas Sociālā fonda projekts “Darba drošības normatīvo aktu praktiskās
ieviešanas un uzraudzības pilnveidošana” Nr. 7.3.1.0/16/I/001*

KANTAR

SIA “TNS Latvia”

RĪGAS STRADIŅA UNIVERSITĀTES

**DARBA DROŠĪBAS UN VIDES
VESELĪBAS INSTITŪTS**

DARBA APSTĀKĻI UN RISKI LATVIJĀ 2019–2021

**Eiropas Sociālā fonda projekts “Darba drošības normatīvo aktu praktiskās
ieviešanas un uzraudzības pilnveidošana” Nr. 7.3.1.0/16/I/001**

Pasūtītājs: Valsts darba inspekcija

Izpildītājs: Personu Rīgas Stradiņa universitāte un SIA “TNS Latvia” apvienība

TEMATISKAIS PIELIKUMS
ERGONOMIKA UN ERGONOMISKIE DARBA VIDES FAKTORI

Saīsinājumu saraksts

DAS	Darba aizsardzības speciālists
DARL	Darba apstākļi un riski Latvijā
IKT	Informācijas un komunikāciju tehnoloģijas
MK	Ministru kabinets
VDI	Valsts darba inspekcija
SSK-10	Starptautiskās slimību klasifikācijas 10. redakcija

Ergonomika un ergonomiskie darba vides riska faktori

Pētījumā izmantoti 2022. gada darba devēju, nodarbināto un darba aizsardzības speciālistu aptauju dati. Aprakstot un dinamiskā salīdzinot iepriekšējos periodus, izmantoti dati, kas bija publicēti iepriekš veikto pētījumu tematiskajos pielikumos.

Normatīvie akti, kas reglamentē ergonomiku darba vidē

Ergonomiku darba vidē reglamentē šādi normatīvie akti:

- Darba aizsardzības likums nosaka, ka viens no darba aizsardzības vispārīgajiem principiem ir tieši saistīts ar ergonomisku darba vietu iekārtošanu. Tajā minēts, ka “darbu pielāgo indivīdam, galvenokārt darba vietas iekārtojuma, darba aprīkojuma, kā arī darba un ražošanas metožu izvēles ziņā, īpašu uzmanību pievērš tam, lai atvieglotu vienmuļu darbu un darbu ar iepriekš noteiktu ritmu un mazinātu tā negatīvo ietekmi uz veselību”;
- Ministru kabineta noteikumi Nr.344 “Darba aizsardzības prasības, pārvietojot smagumus” (pieņemti 06.08.2002.) nosaka, kādas prasības jāievēro, ja nodarbinātais darba vietā pārvieto smagus objektus, lai nodrošinātu drošībai un veselībai nekaitīgu vidi;
- Ministru kabineta noteikumi Nr.343 “Darba aizsardzības prasības, strādājot ar displeju” (pieņemti 06.08.2002.) nosaka darba aizsardzības prasības un darbstaciju atbilstību, kas darba devējiem jānodrošina nodarbinātajiem, kuri vismaz 2 stundas dienā veic darbu ar displeju;
- Ministru kabineta noteikumi Nr.660 “Darba vides iekšējās uzraudzības veikšanas kārtība (pieņemti 02.10.2007.) nosaka nepieciešamību cita starpā novērtēt arī tādus darba vides riska faktorus kā fiziskie (biomehāniskie) faktori, t.sk. fiziski sasprindzināts darbs, smagu priekšmetu celšana, nešana, vilkšana, stumšana, fiziska piepūle, kas atkārtojas, statistiskas darba pozas, darbs ar datoru utt.

Normatīvie akti šajā jomā kopš iepriekšējā pētījuma “Darba apstākļi un riski Latvijā” (turpmāk – DARL) nav mainījušies.

Darba aizsardzības speciālistu aptauja

Darba aizsardzības speciālistu (turpmāk – DAS) aptaujā tika lūgts novērtēt, cik lielā mērā Latvijas uzņēmumos tiek ievērotas dažādu darba aizsardzības normatīvo aktu prasības. 2022. gadā Ministru kabineta (turpmāk – MK) noteikumu Nr. 344 “Noteikumi par darba aizsardzības prasībām, pārvietojot smagumus” ievērošana vidēji novērtēta ar 7,6 punktiem no 10, kas ir straujš pieaugums salīdzinājumā ar iepriekšējo pētījumu DARL rezultātiem. 2018. gadā vidējā vērtība šo MK noteikumu ievērošanā bija 6,3 punkti, 2010. gadā – 6,2, bet 2006. gadā – 5,4 punkti.

DAS aptaujā respondentiem tika vaicāts arī par MK noteikumu Nr.343 “Darba aizsardzības prasības, strādājot ar displeju” prasību ievērošanu. 2022. gadā DAS šo noteikumu ievērošanu bija novērtējuši ar 8,1 punktiem, kas salīdzinājumā ar citiem novērtētajiem normatīvajiem aktiem 2021. gadā ir trešais augstākais novērtējums. Tas ir arī visu laiku augstākais novērtējums dinamiskā (2018. gadā – 6,9 punkti, 2010. gadā – 7,1 punkti, 2006. gadā – 6,5 punkti). Iepriekšējā pētījuma ietvaros notikušo DAS fokusgrupu diskusiju dalībnieki norādīja, ka MK noteikumi Nr.343 ir novecojuši un neatbilst tehnoloģiju attīstībai, kas, iespējams, bija galvenais iemesls, kāpēc pazeminājies DAS vērtējums. Šajā pētījumā DAS fokusgrupu diskusijās šis jautājums netika pārrunāts, līdz ar to rezultāti dinamiskā nav pieejami.

Ergonomisko darba vides riska faktoru izplatība Latvijā

Darbs piespiedu pozā

Darba devēju aptauja

Salīdzinot ar 2018. gada pētījuma rezultātiem, kad bija ievērojami palielinājies to darba devēju īpatsvars, kas atzīmējuši, ka viņu vadītajā uzņēmumā (iestādē) nodarbinātie kaut kādā mērā veic darbu piespiedu pozā, 2022. gadā šādu darba devēju skaits ir būtiski samazinājies (2022. gadā – 52,8%, 2018. gadā – 67,5%, 2013. gadā – 41,6%, 2010. gadā – 48,4%, 2006. gadā – 33,1%)(skatīt 1. tabulu), turklāt pētniekiem nav kāda objektīva skaidrojuma šādiem rezultātiem.

1. tabula. Darba devēju īpatsvars, kuru uzņēmumā (iestādē) nodarbinātie veic darbu piespiedu pozā (%)

Nodarbināto skaits/gads	2006	2010	2013	2018	2022
Visi	11,1	15,1	19,2	39,4	32,4
Vairāk par pusi	8,8	12,5	5,7	13,0	6,6
Aptuveni puse	6,3	9,6	7,0	7,9	6,5
Mazāk par pusi	6,9	11,1	9,7	7,2	7,3
Kaut kādā mērā	33,1	48,3	41,6	67,5	52,8
Neviens	66,3	51,6	57,9	31,1	47,1
Grūti pateikt	0,7	0,0	0,5	1,4	0,1

Bāze: visi respondenti, 2022. gadā n=1013, 2018. gadā n=1081, 2013. gadā n=1044, 2010. gadā n=1044, 2006. gadā n=1056

Avots: darba devēju aptauja

Saskaņā ar darba devēju domām, 2022. gadā visbiežāk darbu piespiedu pozā veic nodarbinātie tādās nozarēs kā:

- veselības un sociālā aprūpe (2022. gadā – 84,0%, 2018. gadā – 79,7%, 2013. gadā – 90,5%, 2010. gadā – 64,6%, 2006. gadā – 43,2%) – 1.vieta arī 2018. gada pētījumā;
- lauksaimniecība un mežsaimniecība (2022. gadā – 67,7%);
- metālu, gatavo metālizstrādājumu ražošana, izņemot mašīnas un iekārtas (2022. gadā – 65,8%).

Savukārt, visretāk 2022. gadā darbu piespiedu pozā veic nodarbinātie tādās nozarēs kā:

- citas nozares, kas pētījuma ietvaros nav izdalītas atsevišķi – piemēram, IT, izglītība, tirdzniecība u.c. (2022. gadā – 48,0%);
- elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana (2022. gadā – 46,3%);
- ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde (2022. gadā – 41,2%).

Arī 2022. gadā, tāpat kā visos iepriekšējos pētījumos, vērojama tendence – jo lielāks uzņēmums, jo biežāk darba devēji aptaujas laikā atbildējuši, ka viņu nodarbinātie veic darbu piespiedu pozā. Tajā pašā laikā jānorāda, ka abās lielākajās uzņēmumu grupās faktiski nav novērojamas atšķirības:

- 2022. gadā: 1–10 nodarbinātie – 49,9%, 11–49 nodarbinātie – 68,7%, 50–249 nodarbinātie – 82,9%, 250 un vairāk nodarbināto – 83,8%;
- 2018. gadā: 1–10 nodarbinātie – 66,9%, 11–49 nodarbinātie – 68,5%, 50–249 nodarbinātie – 77,7%, 250 un vairāk nodarbināto – 93,2%;

- 2013. gadā: 1–10 nodarbinātie – 36,8%, 11–49 nodarbinātie – 65,4%, 50–249 nodarbinātie – 79,8%, 250 un vairāk nodarbināto – 93,7%;
- 2010. gadā: 1–10 nodarbinātie – 45,9%, 11–49 nodarbinātie – 60,0%, 50–249 nodarbinātie – 69,5%, 250 un vairāk nodarbināto – 85,6%;
- 2006. gadā: 1–9 nodarbinātie – 29,8%, 10–49 nodarbinātie – 39,5%, 50–249 nodarbinātie – 50,0%, 250 un vairāk nodarbināto – 64,8%.

Joprojām valsts sektorā nodarbinātie biežāk nekā citos sektoros veic darbu piespiedu pozā, tomēr 2022. gada pētījuma laikā tika novērota plašas palielināšanās starp valsts sektoru un privāto sektoru – ja 2018. gadā atšķirība bija aptuveni 3 procentpunkti, tad 2022. gadā – 29,2 procentpunkti. Iespējams, ka šādi rezultāti saistāmi ar attālinātā darba izmaiņām COVID-19 pandēmijas ietekmē, jo 36,4% nodarbināto valsts sektorā un 24,5% nodarbināto privātajā sektorā minējuši attālinātā darba veikšanu. Atkarībā no sektora darbs piespiedu pozā minēts šādi:

- 2022. gadā: valsts sektorā – 81,5%, privātajā sektorā – 52,3%, sabiedriskajās organizācijās – 0,0%;
- 2018. gadā: valsts sektorā – 70,6%, privātajā sektorā – 67,5%, sabiedriskajās organizācijās – 56,5%;
- 2013. gadā: valsts sektorā – 71,0%, privātajā sektorā – 39,9%, sabiedriskajās organizācijās – 26,9%;
- 2010. gadā: valsts sektorā – 56,9%, privātajā sektorā – 49,5%, sabiedriskajās organizācijās – 29,8%;
- 2006. gadā: valsts sektorā – 50,3%, privātajā sektorā – 32,2%, sabiedriskajās organizācijās – 37,5%.

Nodarbināto aptauja

Nodarbināto aptaujas rezultāti liecina – 2022. gadā respondenti daudz retāk nekā 2018. gadā atbildējuši, ka veic darbu piespiedu pozā, tomēr šis rādītājs ir faktiski identisks 2013. gada rādītājam (2022. gadā – 60,2%, 2018. gadā – 75,1%, 2013. gadā – 59,1%, 2010. gadā – 70,2%, 2006. gadā – 63,8%, 2. tabula). Pētniekiem nav skaidrojuma šādām krasām rezultātu svārstībām.

2. tabula. Nodarbināto īpatsvars, kas strādā darbu piespiedu pozā (piemēram, stāvus, sēdus) (%)

Cik lielā mērā/gads	2006	2010	2013	2018	2022
Visu laiku	16,2	15,9	11,3	14,2	14,0
Gandrīz visu laiku	15,8	19,6	13,9	15,6	12,0
Apmēram 75% no visa laika	7,7	8,6	7,4	14,4	7,0
Apmēram 50% no visa laika	10,2	8,7	9,7	15,6	10,2
Apmēram 25% no visa laika	6,5	8,9	9,6	10,9	9,4
Gandrīz nekad	7,3	8,5	7,3	4,4	7,6
Kaut kādā mērā	63,7	70,2	59,2	75,1	60,2
Nekad	35,8	29,5	40,3	23,5	39,2
Grūti pateikt	0,4	0,3	0,6	1,4	0,6

Bāze: visi respondenti, 2022. gadā n=2503, 2018. gadā n=2502, 2013. gadā n=2383, 2010. gadā n=2378, 2006. gadā n=2455

Avots: nodarbināto aptauja

2022. gadā nozares, kurās visbiežāk minēts darbs piespiedu pozā, bijušas citas nekā 2018. gadā:

- tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošana – 77,0%;
- pārtikas produktu un dzērienu ražošana – 66,4%;
- elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana – 65,7%.

Visretāk darbu piespiedu pozā minējuši respondenti šādās nozarēs:

- zivsaimniecība – 24,7%;
- apstrādes rūpniecība – 51,2%;
- ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde – 53,0%.

Aplūkojot rezultātus dzimumu griezumā, vīrieši (2022. gadā – 61,5%, 2018. gadā – 76,4%, 2013. gadā – 59,3%, 2010. gadā – 69,6%, 2006. gadā – 65,2%) un sievietes (2022. gadā – 59,3%, 2018. gadā – 74,0%, 2013. gadā – 58,9%, 2010. gadā – 70,7%, 2006. gadā – 62,7%) darbu piespiedu pozā minējuši vienlīdz bieži. Šādi rezultāti novēroti arī visos iepriekšējos pētījumos DARL, ļaujot secināt, ka nepastāv dzimumu atšķirības attiecībā uz darbu piespiedu pozā.

Analizējot nodarbināto atbildes pa vecuma grupām, respondenti no jaunākajām vecuma grupām (18–34 gadi) nedaudz biežāk nekā pārējām vecuma grupām norādījuši, ka veic darbu piespiedu pozā, bet īpaša atšķirība novērojama vecāko respondentu vidū, kas ir līdzīga tendence kā 2013. gadā:

- 2022. gadā: 18–24 gadi – 63,4%, 25–34 gadi – 65,9%, 35–44 gadi – 61,0%, 45–54 gadi – 61,2%, 55–74 gadi – 54,1%;
- 2018. gadā: 18–24 gadi – 72,0%, 25–34 gadi – 75,9%, 35–44 gadi – 77,3%, 45–54 gadi – 74,9%, 55–74 gadi – 73,1%;
- 2013. gadā: 18–24 gadi – 55,6%, 25–34 gadi – 60,6%, 35–44 gadi – 60,9%, 45–54 gadi – 60,8%, 55–80 gadi – 54,9%;
- 2010. gadā: 18–24 gadi – 75,5%, 25–34 gadi – 71,7%, 35–44 gadi – 75,8%, 45–54 gadi – 66,4%, 55–74 gadi – 61,4%;
- 2006. gadā: 18–24 gadi – 61,6%, 25–34 gadi – 66,1%, 35–44 gadi – 66,9%, 45–54 gadi – 64,5%, 55–74 gadi – 57,1%.

2022. gada aptaujā tika izmantots atšķirīgs izglītības līmeņa dalījums, tāpēc analizēt tendences dinamikā ir grūti. Šī pētījuma dati liecina, ka novērojama tendence – pieaugot izglītības līmenim, pieaug respondentu īpatsvars, kuri veic darbu piespiedu pozā:

- 2022. gadā: pamatzglītība – 48,2%, vidējā izglītība – 58,0%, augstākā izglītība – 65,4%;
- 2018. gadā: sākumskola, nepabeigta pamatzglītība – 72,0%, pamatzglītība – 79,5%, vidējā – 73,3%, profesionālā vidējā – 76,8%, augstākā – 73,6%;
- 2013. gadā: sākumskola, nepabeigta pamatzglītība – 51,5%, pamatzglītība – 61,2%, vidējā – 58,1%, profesionālā vidējā – 61,1%, augstākā – 56,8%;
- 2010. gadā: sākumskola, nepabeigta pamatzglītība – 28,4%, pamatzglītība – 76,6%, vidējā – 64,1%, profesionālā vidējā – 72,4%, augstākā – 70,4%.

Atšķirībā no 2013. un 2018. gada pētījumu rezultātiem, bet līdzīgi kā 2006. un 2010. gadā būtiskas tendences starp dažādu sektoru nodarbinātajiem netika novērotas:

- 2022. gadā: valsts sektorā – 58,6%, privātajā sektorā – 61,2%, sabiedriskajā organizācijā – 61,0%;
- 2018. gadā: valsts sektorā – 71,8%, privātajā sektorā – 77,1%, sabiedriskajā organizācijā – 69,4%;
- 2013. gadā: valsts sektorā – 55,8%, privātajā sektorā – 62,1%, sabiedriskajā organizācijā – 35,8%;
- 2010. gadā: valsts sektorā – 70,2%, privātajā sektorā – 72,8%, sabiedriskajā organizācijā – 70,3%;
- 2006. gadā: valsts sektorā – 62,9%, privātajā sektorā – 64,3%, sabiedriskajā organizācijā – 67,9%.

Līdzīgi kā iepriekšējos pētījumos, arī 2022. gadā novērojama tendence – palielinoties nodarbināto skaitam uzņēmumā, palielinās to respondentu īpatsvars, kuri atbildējuši, ka veic darbu piespiedu pozā:

- 2022. gadā: 1–10 nodarbinātie – 51,6%, 11–49 nodarbinātie – 59,9%, 50–249 nodarbinātie – 65,4%, 250 un vairāk nodarbināto – 67,2%;
- 2018. gadā: 1–10 nodarbinātie – 71,8%, 11–49 nodarbinātie – 76,3%, 50–249 nodarbinātie – 79,5%, 250 un vairāk nodarbināto – 80,1%;
- 2013. gadā: 1–10 nodarbinātie – 57,9%, 11–49 nodarbinātie – 58,3%, 50–249 nodarbinātie – 59,9%, 250 un vairāk nodarbināto – 64,9%;
- 2010. gadā: 1–10 nodarbinātie – 71,3%, 11–49 nodarbinātie – 67,2%, 50–249 nodarbinātie – 67,4%, 250 un vairāk nodarbināto – 73,6%;
- 2006. gadā: 1–9 nodarbinātie – 63,0%, 10–49 nodarbinātie – 64,3%, 50–249 nodarbinātie – 64,1%, 250 un vairāk nodarbināto – 67,4%.

Darba aizsardzības speciālistu aptauja

Arī 2022. gadā aptaujātie DAS kā būtiskāko no darba vides riska faktoriem uzņēmumos un iestādēs, kuros strādā, apmeklē vai sniedz pakalpojumus, atzina darbu piespiedu pozā (piemēram, stāvus, sēdus). Šo faktoru atzīmēja 89,7% no visiem aptaujātajiem DAS. Arī iepriekšējos gados šis faktors atzīts kā būtiskākais – 2018. gadā to atzīmēja 89,1%, 2010. gadā – 89,0%, bet 2006. gadā – 93,0% aptaujāto DAS.

Smagumu pārvietošana

Darba devēju aptauja

Dinamikā vērojamas būtiskas izmaiņas darba devēju atbildēs par to, vai nodarbinātie nes un pārvieto smagus. Salīdzinot datus dinamikā, redzams, ka 2022. gadā respondentu skaits, kas norādījuši, ka viņu uzņēmumos darbinieki pārvieto smagus, salīdzinot ar 2013. gada un 2018. gada DARL pētījumiem, ir pieaudzis un atgriezies 2010. gada līmenī (2022. gadā – 41,4%, 2018. gadā – 32,0%, 2013. gadā – 30,5%, 2010. gadā – 42,8%, 2006. gadā – 28,4%, 3. tabula). Kā skaidrojumu pētnieki min to, ka abos minētajos pētījumos ir fakts, ka tie veikti pēc krīzēm – 2010. gadā tas bija pēc finanšu krīzes, bet 2022. gadā – pēc COVID-19 ierobežojumiem.

3. tabula. Darba devēju īpatsvars, kuru uzņēmumos (iestādēs) nodarbinātie nes vai pārvieto smagus priekšmetus (%)

Darbinieku skaits/gads	2006	2010	2013	2018	2022
Visi	5,3	9,4	6,2	10,5	18,7
Vairāk par pusi	4,5	5,1	2,3	4,0	5,6
Aptuveni puse	6,7	7,1	7,7	6,4	8,0
Mazāk par pusi	11,9	21,2	14,3	11,2	9,1
Kaut kādā mērā	28,4	42,8	30,5	32,0	41,4
Neviens	71,5	57,1	69,3	66,1	58,6
Grūti pateikt	0,1	0,1	0,3	1,9	0,0

Bāze: visi respondenti, 2022. gadā n=1013, 2018. gadā n=1081, 2013. gadā n=1044, 2010. gadā n=1044, 2006. gadā n=1058

Avots: darba devēju aptauja

2022. gadā darba devēji visbiežāk smagu priekšmetu nešanu un pārvietošanu minējuši tādās nozarēs kā:

- zivsaimniecība (2022. gadā – 85,9%);
- būvniecība (2022. gadā – 77,2%, 2018. gadā – 79,2%, 2013. gadā – 53,1%, 2010. gadā – 74,3%, 2006. gadā – 57,9%);
- koksnes, koka un korķa izstrādājumu, mēbeļu ražošana (2022. gadā – 76,0%, 2018. gadā – 59,4%, 2013. gadā – 62,2%, 2010. gadā – 68,9%, 2006. gadā – 46,2%).

Savukārt, darba devēji visretāk smagu priekšmetu nešanu un pārvietošanu minējuši tādās nozarēs kā:

- tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošana (2022. gadā – 32,7%);
- citas nozares (2022. gadā – 32,4%);
- veselības un sociālā aprūpe (2022. gadā – 7,9%).

Ja 2018. gadā netika novērota tendence, tad 2022. gadā atkal ir novērojama tendence – pieaugot uzņēmuma lielumam, palielinās arī darba devēju īpatsvars, kuri minējuši, ka nodarbinātie pārvieto smagus:

- 2022. gadā: 1–10 nodarbinātie – 37,4%, 11–49 nodarbinātie – 69,7%, 50–249 nodarbinātie – 71,3%, 250 un vairāk nodarbinātie – 85,2%;
- 2018. gadā: 1–10 nodarbinātie – 30,3%, 11–49 nodarbinātie – 60,4%, 50–249 nodarbinātie – 32,3%, 250 un vairāk nodarbinātie – 71,3%;
- 2013. gadā: 1–10 nodarbinātie – 26,2%, 11–49 nodarbinātie – 50,2%, 50–249 nodarbinātie – 68,3%, 250 un vairāk nodarbinātie – 83,7%;
- 2010. gadā: 1–10 nodarbinātie – 40,6%, 11–49 nodarbinātie – 54,1%, 50–249 nodarbinātie – 56,1%, 250 un vairāk nodarbinātie – 77,0%;
- 2006. gadā: 1–9 nodarbinātie – 25,1%, 10–49 nodarbinātie – 34,5%, 50–249 nodarbinātie – 47,3%, 250 un vairāk nodarbinātie – 57,4%.

Nodarbināto aptauja

2022. gadā, tāpat kā visos iepriekš veiktajos pētījumos DARL aptuveni puse nodarbināto norādījuši, ka viņiem darbā ir jānes vai jāpārvieto smagi priekšmeti (2022. gadā – 50,7%, 2018. gadā – 51,0%, 2013. gadā – 49,5%, 2010. gadā – 56,2%, 2006. gadā – 52,4%, 4. tabula).

4. tabula. Nodarbināto īpatsvars, kas darbā pārvieto vai nes smagus priekšmetus (%)

Cik lielā mērā/gads	2006	2010	2013	2018	2022
Visu laiku	4,7	3,7	3,0	3,0	4,8
Gandrīz visu laiku	5,5	5,1	4,9	3,0	5,3
Apmēram 75% no visa laika	4,5	4,7	4,9	4,1	4,6
Apmēram 50% no visa laika	8,0	7,3	6,6	8,5	8,9
Apmēram 25% no visa laika	15,8	17,8	16,8	17,7	15,5
Gandrīz nekad	13,9	17,7	13,3	14,7	11,6
Kaut kādā mērā	52,4	56,2	49,5	51,0	50,7
Nekad	47,5	43,7	50,3	47,9	48,7
Grūti pateikt	0,2	0,1	0,1	1,1	0,6

Bāze: visi respondenti, 2022. gadā n=2503, 2018. gadā n=2502, 2013. gadā n=2383, 2010. gadā n=2378, 2006. gadā n=2455

Avots: nodarbināto aptauja

2022. gadā nodarbināto vidū starp nozarēm, kurās visbiežāk pienākumu izpildei ir nepieciešams pārvietot smagumus, tiek minēta būvniecība un kokapstrāde, kas bija arī biežākās nozares arī 2018. gada pētījumā:

- būvniecība (2022. gadā – 73,7%, 2018. gadā – 79,8%, 2013. gadā – 74,8%, 2010. gadā – 84,8%, 2006. gadā – 75,6%);
- koksnes, koka un korķa izstrādājumu ražošanas, mēbeļu ražošana (2022. gadā – 70,1%, 2018. gadā – 72,1%, 2013. gadā – 75,7%, 2010. gadā – 89,5%, 2006. gadā – 76,3%);
- pārtikas produktu un dzērienu ražošana (2022. gadā – 69,8%).

Visretāk smagumu pārvietošana minēta šādās nozarēs:

- tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošana – 32,2%;
- citas nozares, kas pētījuma ietvaros netiek atsevišķi izceltas – 44,3%;
- ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde – 49,7%.

2022. gadā, tāpat kā visās iepriekšējās aptaujās vīrieši (2022. gadā – 65,5%, 2018. gadā – 65,5%, 2013. gadā – 62,1%, 2010. gadā – 70,7%, 2006. gadā – 67,2%) biežāk nekā sievietes (2022. gadā – 40,7%, 2018. gadā – 39,9%, 2013. gadā – 39,0%, 2010. gadā – 46,0%, 2006. gadā – 40,3%) minējuši, ka viņiem darbā nākas pārvietot vai nest smagumus.

Savukārt starp dažāda vecuma respondentiem nav vērojamas atšķirības attiecībā uz smagumu nešanu vai pārvietošanu kā darba vides riska faktoru viņu darba vietā:

- 2022. gadā: 18–24 gadi – 52,8%, 25–34 gadi – 55,3%, 35–44 gadi – 46,8%, 45–54 gadi – 51,2%, 55–74 gadi – 49,6%;
- 2018. gadā: 18–24 gadi – 49,0%, 25–34 gadi – 50,6%, 35–44 gadi – 51,6%, 45–54 gadi – 51,2%, 55–74 gadi – 51,2%;
- 2013. gadā: 18–24 gadi – 58,3%, 25–34 gadi – 50,5%, 35–44 gadi – 49,5%, 45–54 gadi – 53,5%, 55–74 gadi – 39,6%;
- 2010. gadā: 18–24 gadi – 58,3%, 25–34 gadi – 56,9%, 35–44 gadi – 64,5%, 45–54 gadi – 55,0%, 55–74 gadi – 41,5%;
- 2006. gadā: 18–24 gadi – 56,8%, 25–34 gadi – 56,7%, 35–44 gadi – 52,3%, 45–54 gadi – 51,6%, 55–74 gadi – 45,8%.

2022. gada pētījumā, līdzīgi kā visos iepriekš veiktajos pētījumos saglabājas tendence, ka nodarbinātie ar augstāku izglītības līmeni retāk pārvieto un nes smagus priekšmetus:

- 2022. gadā: pamatizglītība – 68,4%, vidējā izglītība – 62,0%, augstākā izglītība – 32,1%;
- 2018. gadā: sākumskola, nepabeigta pamatizglītība – 82,2%, pamatizglītība – 73,5%, vidējā – 58,1%, profesionālā vidējā – 63,3%, augstākā – 31,9%;
- 2013. gadā: sākumskola, nepabeigta pamatizglītība – 67,3%, pamatizglītība – 66,8%, vidējā – 58,2%, profesionālā vidējā – 59,4%, augstākā – 27,9%;
- 2010. gadā: sākumskola, nepabeigta pamatizglītība – 71,6%, pamatizglītība – 72,4%, vidējā – 59,6%, profesionālā vidējā – 65,3%, augstākā – 31,5%;
- 2006. gadā: sākumskola, nepabeigta pamatizglītība – 71,1%, pamatizglītība vai nepabeigta vidējā izglītība – 68,9%, vidējā – 60,5%, vidējā speciālā – 60,9%, augstākā – 26,3%.

Tāpat kā 2018., 2010. un 2006. gadā, arī 2022. gadā, salīdzinot datus starp sektoriem, redzams, ka privātajā sektorā nodarbinātie biežāk pārvieto smagus priekšmetus salīdzinājumā ar valsts sektorā nodarbinātajiem. 2013. gada pētījumā DARL tika iegūti atšķirīgi rezultāti, jo valsts sektorā nodarbinātie smagu priekšmetu pārvietošanu norādīja

biežāk nekā pārējos sektoros, tomēr dinamiskā lielākās izmaiņas saistītas ar sabiedriskajām organizācijām, kurās būtiski ir pieaudzis respondentu īpatsvars, kuri pārvieto smagumus:

- 2022. gadā: valsts sektorā – 41,3%, privātajā sektorā – 56,3%, sabiedriskajās organizācijās – 61,1%;
- 2018. gadā: valsts sektorā – 42,1%, privātajā sektorā – 55,6%, sabiedriskajās organizācijās – 39,7%;
- 2013. gadā: valsts sektorā – 39,1%, privātajā sektorā – 34,6%, sabiedriskajās organizācijās – 34,6%;
- 2010. gadā: valsts sektorā – 45,6%, privātajā sektorā – 59,2%, sabiedriskajās organizācijās – 29,4%;
- 2006. gadā: valsts sektorā – 43,8%, privātajā sektorā – 57,0%, sabiedriskajās organizācijās – 56,7%.

Atšķirībā no iepriekšējā pētījuma datiem, 2022. gadā tika novērota tendence – pieaugot nodarbināto skaitam uzņēmumā, samazinās to respondentu īpatsvars, kuru darba pienākumos ietilpst smagu priekšmetu pārvietošana un nešana. Domājams, ka šādi pētījuma rezultāti skaidrojami ar lielo uzņēmumu darba devēju finanšu iespējām uzlabot darba vides ergonomiku, t.sk., iegādājoties smagumu pārvietošanas palīgīdzekļus, veicot procesa automatizāciju u.c.:

- 2022. gadā: 1–10 nodarbinātie – 55,3%, 11–49 nodarbinātie – 54,2%, 50–249 nodarbinātie – 49,6%, 250 un vairāk nodarbinātie – 42,9%;
- 2018. gadā: 1–10 nodarbinātie – 51,5%, 11–49 nodarbinātie – 54,2%, 50–249 nodarbinātie – 47,2%, 250 un vairāk nodarbinātie – 47,3%;
- 2013. gadā: 1–10 nodarbinātie – 51,8%, 11–49 nodarbinātie – 52,3%, 50–249 nodarbinātie – 47,1%, 250 un vairāk nodarbinātie – 44,8%;
- 2010. gadā: 1–10 nodarbinātie – 57,1%, 11–49 nodarbinātie – 54,4%, 50–249 nodarbinātie – 44,6%, 250 un vairāk nodarbinātie – 51,7%;
- 2006. gadā: 1–9 nodarbinātie – 55,0%, 10–49 nodarbinātie – 52,3%, 50–249 nodarbinātie – 50,7%, 250 un vairāk nodarbinātie – 50,6%.

Darba aizsardzības speciālistu aptauja

Tāpat kā 2018. gadā, otrs biežāk minētais darba vides riska faktors uzņēmumos pēc aptaujāto DAS domām, ir smagu priekšmetu nešana vai pārvietošana (2022. gadā šo riska faktoru atzīmējuši 81,6% aptaujāto DAS). 2022. gadā to atzīmējuši 78,6% aptaujāto DAS. 2010. gadā šis riska faktors tika minēts kā trešais biežākais (atzīmējuši 76,7% aptaujāto DAS), bet 2006. gadā – kā ceturtais biežākais darba vides riska faktors (atzīmējuši 69,8% aptaujāto DAS).

Vienveidīgas kustības

Darba devēju aptauja

Atšķirībā no 2018. gada, 2022. gadā ir samazinājies to darba devēju īpatsvars, kas aptaujas laikā atbildējuši, ka nodarbinātie viņu uzņēmumā veic darbu ar vienveidīgām kustībām (2022. gadā – 48,0%, 2018. gadā – 55,6%, 2013. gadā – 36,0%, 2010. gadā – 41,8%, 2006. gadā – 25,3%, 5. tabula).

5. tabula. Darba devēju īpatsvars, kuru uzņēmumos (iestādēs) nodarbinātie, veic darbu ar vienveidīgām kustībām (%)

Darbinieku skaits/gads	2006	2010	2013	2018	2022
Visi	6,1	12,6	14,9	29,4	27,9
Vairāk par pusi	5,4	8,1	3,0	11,0	5,3
Aptuveni puse	5,4	9,3	7,1	5,2	5,9
Mazāk par pusi	8,5	11,8	11,0	9,9	8,9
Kaut kādā mērā	25,3	41,8	36,0	55,6	48,0
Neviens	74,5	57,7	64,0	42,4	51,4
Grūti pateikt	0,2	0,5	0,0	2,0	0,6

Bāze: visi respondenti, 2022. gadā n=1013, 2018. gadā n=1081, 2013. gadā n=1044, 2010. gadā n=1044, 2006. gadā n=1058

Avots: darba devēju aptauja

Nozares, kurās pēc darba devēju domām 2022. gadā nodarbinātie visbiežāk veic darbu, kas saistīts ar vienveidīgām kustībām, ir:

- veselības un sociālā aprūpe (2022. gadā – 74,7%, 2018. gadā – 66,2%, 2013. gadā – 58,5%, 2010. gadā – 49,2%, 2006. gadā – 43,0%);
- tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošana (2022. gadā – 69,4%, 2018. gadā – 69,8%, 2013. gadā – 61,7%);
- koksnes, koka un korķa izstrādājumu ražošana, mēbeļu ražošana (2022. gadā – 73,5%).

Nozares, kurās 2022. gadā darba devēji minējuši, ka viņu uzņēmumos nodarbinātie veic darbu, kas saistīts ar vienveidīgām kustībām, ir sekojošas:

- apstrādes rūpniecība (2022. gadā – 44,5%);
- elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana (2022. gadā – 40,9%);
- ūdens apgāde; notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošana un sanācija (2022. gadā – 36,8%).

Līdzīgi kā iepriekšējos pētījumos, arī 2022. gadā vērojama tendence, ka lielākos uzņēmumos būtiski vairāk darba devēju minējuši, ka nodarbinātie viņu uzņēmumos veic darbu ar vienveidīgām kustībām:

- 2022. gadā: 1–10 nodarbinātie – 46,2%, 11–49 nodarbinātie – 57,2%, 50–249 nodarbinātie – 73,2%, 250 un vairāk darbinieki – 81,2%;
- 2018. gadā: 1–10 nodarbinātie – 54,9%, 11–49 nodarbinātie – 61,0%, 50–249 nodarbinātie – 64,3%, 250 un vairāk darbinieki – 82,3%;
- 2013. gadā: 1–10 nodarbinātie – 33,3%, 11–49 nodarbinātie – 46,0%, 50–249 nodarbinātie – 69,1%, 250 un vairāk darbinieki – 80,0%;
- 2010. gadā: 1–10 nodarbinātie – 40,7%, 11–49 nodarbinātie – 46,4%, 50–249 nodarbinātie – 51,0%, 250 un vairāk darbinieki – 67,3%;
- 2006. gadā: 1–9 nodarbinātie – 22,7%, 10–49 nodarbinātie – 30,5%, 50–249 nodarbinātie – 40,6%, 250 un vairāk darbinieki – 41,4%.

Nodarbināto aptauja

2022. gada pētījuma rezultāti liecina, ka pēc 2018. gada būtiskā to respondentu īpatsvara pieauguma, kuri bija atbildējuši, ka viņi darba vietā kaut kādā mērā veic vienveidīgas kustības, šādu respondentu īpatsvars atkal ir samazinājies un ir tikai nedaudz lielāks kā 2013. gadā (2022. gadā – 56,2%, 2018. gadā – 66,6%, 2013. gadā – 53,6%, 2010. gadā – 55,9%, 2006. gadā – 56,1%, 6. tabula).

6. tabula. Nodarbināto īpatsvars, kas veic darbu ar vienvēidīgām kustībām (%)

Cik lielā mērā/gads	2006	2010	2013	2018	2022
Visu laiku	10,5	7,4	8,2	8,1	11,5
Gandrīz visu laiku	12,1	12,9	10,9	12,0	11,2
Apmēram 75% no visa laika	5,8	7,6	7,4	10,5	6,5
Apmēram 50% no visa laika	9,0	8,7	8,3	13,1	10,2
Apmēram 25% no visa laika	8,8	9,1	10,6	16,5	10,1
Gandrīz nekad	10,0	10,2	8,2	6,4	6,7
Kaut kādā mērā	56,1	55,9	53,6	66,6	56,2
Nekad	43,7	43,9	46,0	31,8	42,7
Grūti pateikt	0,2	0,2	0,4	1,6	1,1

Bāze: visi respondenti, 2022. gadā n=2503, 2018. gadā n=2502, 2013. gadā n=2383, 2010. gadā n=2378, 2006. gadā n=2455
Avots: nodarbināto aptauja

Visu pēdējo pētījumu laikā nozares, kurās pēc nodarbināto domām visbiežāk jāveic darba pienākumi ar vienvēidīgām kustībām, ir:

- ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde (2022. gadā – 68,8%, 2018. gadā – 86,5%, 2013. gadā – 66,3%, 2010. gadā – 84,2%);
- papīra un papīra izstrādājumu ražošana, poligrāfija un ierakstu reproducēšana (2022. gadā – 70,9%, 2018. gadā – 82,6%, 2013. gadā – 69,9%);
- tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošana (2022. gadā – 74,9%, 2018. gadā – 80,2%, 2013. gadā – 72,3%).

Visretāk vienvēidīgās kustības minējuši nodarbinātie tādās nozarēs kā:

- zivsaimniecība – 31,0%;
- ūdens apgāde, notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošana un sanācija – 48,2%;
- veselības un sociālā aprūpe – 49,4%.

2022. gadā pirmo reizi tika novērota situācija, kurā vīrieši biežāk nekā sievietes ir norādījuši, ka veic darbu ar vienvēidīgām kustībām:

- sievietes: 2022. gadā – 58,9%, 2018. gadā – 65,9%, 2013. gadā – 51,8%, 2010. gadā – 51,7%, 2006. gadā – 53,7%);
- vīrieši: 2022. gadā – 54,2%, 2018. gadā – 67,5%, 2013. gadā – 55,7%, 2010. gadā – 61,7%, 2006. gadā – 59,1%).

Arī attiecībā uz vecumu, novērojama atšķirīga tendence kā 2018. gadā – pieaugot respondentu vecumam, samazinās respondentu īpatsvars, kuri minējuši, ka darbā veic vienvēidīgas kustības:

- 2022. gadā: 18–24 gadi – 60,8%, 25–34 gadi – 61,3%, 35–44 gadi – 58,6%, 45–54 gadi – 53,6%, 55–74 gadi – 51,4%;
- 2018. gadā: 18–24 gadi – 65,9%, 25–34 gadi – 69,4%, 35–44 gadi – 69,0%, 45–54 gadi – 63,9%, 55–74 gadi – 63,8%;
- 2013. gadā: 18–24 gadi – 53,4%, 25–34 gadi – 55,9%, 35–44 gadi – 53,0%, 45–54 gadi – 56,1%;
- 2010. gadā: 18–24 gadi – 50,2%, 25–34 gadi – 60,6%, 35–44 gadi – 58,5%, 45–54 gadi – 55,0%;

- 2006. gadā: 18–24 gadi – 62,1%, 25–34 gadi – 58,5%, 35–44 gadi – 58,0%, 45–54 gadi – 54,6%, 55–74 gadi – 49,2%.

2022. gadā novērots atšķirīgas tendences atkarībā no izglītības līmeņa – respondenti ar augstāku izglītības līmeni biežāk minējuši vienveidīgas kustības:

- 2022. gadā: pamatizglītība – 44,9%, vidējā izglītība – 53,7%, augstākā izglītība – 61,5%;
- 2018. gadā: sākumskola, nepabeigta pamatizglītība – 70,4%, pamatizglītība – 71,5%, vidējā – 66,0%, profesionālā vidējā – 67,2%, augstākā – 65,5%;
- 2013. gadā: sākumskola, nepabeigta pamatizglītība – 51,5%, pamatizglītība – 65,9%, vidējā – 55,1%, profesionālā vidējā – 56,8%, augstākā – 46,0%;
- 2010. gadā: sākumskola, nepabeigta pamatizglītība – 28,4%, pamatizglītība – 71,0%, vidējā – 44,7%, profesionālā vidējā – 57,0%, augstākā – 59,9%;
- 2006. gadā: sākumskola, nepabeigta pamatizglītība – 67,0%, pamatizglītība – 64,2%, vidējā – 57,7%, profesionālā vidējā – 58,2%, augstākā – 48,6%.

Lai gan tendence, ka lielākos uzņēmumos nodarbinātie biežāk veic darbu ar vienveidīgām kustībām tika novērota jau iepriekš, tomēr 2022. gadā tā ir ļoti izteikta. Ja 2006. gadā starpība starp lielāko un mazāko uzņēmumu grupu bija tikai 5,0 procentpunkti, 2022. gadā noticis kāpums līdz 20,9 procentpunktiem (domājams, ka šādi rezultāti saistīti ar darba procesu automatizāciju un digitalizāciju):

- 2022. gadā: 1–10 nodarbinātie – 46,8%, 11–49 nodarbinātie – 54,2%, 50–249 nodarbinātie – 60,9%, 250 un vairāk nodarbināto – 67,7%;
- 2018. gadā: 1–10 nodarbinātie – 61,7%, 11–49 nodarbinātie – 66,7%, 50–249 nodarbinātie – 69,8%, 250 un vairāk nodarbināto – 72,3%;
- 2013. gadā: 1–10 nodarbinātie – 53,7%, 11–49 nodarbinātie – 53,5%, 50–249 nodarbinātie – 53,4%, 250 un vairāk nodarbināto – 59,5%;
- 2010. gadā: 1–10 nodarbinātie – 56,3%, 11–49 nodarbinātie – 54,4%, 50–249 nodarbinātie – 59,2%, 250 un vairāk nodarbināto – 64,3%;
- 2006. gadā: 1–9 nodarbinātie – 55,6%, 10–49 nodarbinātie – 56,7%, 50–249 nodarbinātie – 55,6%, 250 un vairāk nodarbināto – 60,6%.

Arī 2022. gadā atkarībā no uzņēmuma darbības sektora tendences dinamikā nemainās – privātajā sektorā biežāk nekā valsts sektorā tiek veikts darbs ar vienveidīgām kustībām:

- 2022. gadā: valsts sektorā – 53,0%, privātajā sektorā – 58,1%, sabiedriskajās organizācijās – 58,2%;
- 2018. gadā: valsts sektorā – 62,3%, privātajā sektorā – 69,1%, sabiedriskajās organizācijās – 61,1%;
- 2013. gadā: valsts sektorā – 47,9%, privātajā sektorā – 58,2%, sabiedriskajās organizācijās – 20,5%;
- 2010. gadā: valsts sektorā – 44,9%, privātajā sektorā – 58,3%, sabiedriskajās organizācijās – 64,5%.

Darba aizsardzības speciālistu aptauja

Pēc 2022. gada DAS aptaujas rezultātiem redzams, ka vienveidīgas kustības darba vietā (piemēram, plaukstu locītavā, plecos) kā riska faktors ierindojas 7.vietā (no 28 piedāvātajiem faktoriem) un to kopumā atzīmējuši 57,1% aptaujāto DAS. Salīdzinot ar iepriekšējo gadu rezultātiem, 2018. gadā šo riska faktoru kā būtisku atzīmējuši 63,7%, 2010. gadā 50,5%, bet 2006. gadā – 64,0%, ierindojot to ceturtajā, desmitajā un sestajā vietā attiecīgajā gadā.

Darbs ar datoru

Darba devēju aptauja

2022. gada darba devēju aptaujā ir konstatēts lielākais tādu darba devēju īpatsvars, kas norādījuši, ka viņu uzņēmumā ir darbinieki, kas vismaz 2 stundas dienā strādā ar datoru (77,7%). Domājams, kas šādi pētījuma rezultāti saistāmi ar COVID-19 pandēmijas izraisītajām pārmaiņām uzņēmumos, jo pandēmija ļoti veicināja dažādu procesu digitalizāciju (7. tabula). Piemēram, daudz vairāk uzņēmumu piedāvā ēdienu piegādes, kas nozīmē, ka daudz vairāk darbinieku strādā ar dažādiem digitālajiem risinājumiem (piemēram, pasūtījumu pieņemšana ēdināšanas uzņēmumā, pasūtījumu pieņemšana kurjeru uzņēmumā utt.). Pētniekiem nav objektīva skaidrojuma, kāpēc 2018. gada aptaujā tika konstatēts, ka “dinamikā ievērojami samazinājies darba devēju īpatsvars, kuri minējuši, ka nodarbinātie kaut kādā mērā ir pakļauti tādām darba vides riska faktoram kā darbs ar datoru vismaz 2 stundas dienā”. Jau iepriekšējā pētījuma DARL tematiskajā pielikumā “Darbs ar datoru” tika skaidrots, ka “šādi rezultāti ir pretrunā ar mūsdienās novērojamajām tehnoloģiju attīstības tendencēm, kad daudzās darbvietās tiek ieviesti informācijas un komunikāciju tehnoloģiju (turpmāk – IKT) risinājumi, lai uzlabotu uzņēmuma darbības efektivitāti, celtu produktu (preču un pakalpojumu) kvalitāti un atvieglotu nodarbināto darba pienākumus. Iespējams, darba devēji retāk min šādu riska faktoru kā nozīmīgu, jo darbs ar datoru tiek uztverts kā pašsaprotama darba procesa daļa vai arī darbs tiek veikts ar citiem IKT rīkiem. Tāpat iespējams, ka pēdējos gados daļa uzņēmumā pienākumu, kas veicami, strādājot darbu ar datoru, biežāk uzticēti ārpalpojumu sniedzējiem, piemēram, grāmatvežiem, juristiem, kompetentajiem speciālistiem darba aizsardzības jautājumos u.tml.”.

7. tabula. Darba devēju īpatsvars, kuri uzskata, ka nodarbinātie darba vietā ir pakļauti darbam ar datoru, %

Nodarbināto skaits/gads	2006	2010	2013	2018	2022
Visi	14,6	20,3	28,2	23,0	43,2
Vairāk par pusi	6,9	8,2	5,6	4,5	4,4
Aptuveni puse	8,4	8,5	11,6	7,0	7,3
Mazāk par pusi	30,9	38,3	24,9	25,4	22,8
Kaut kādā mērā	60,8	75,4	70,3	59,9	77,7
Neviens	39,1	24,5	29,7	38,6	22,3
Grūti pateikt/ NA	0,1	0,0	0,0	1,4	0,0

Bāze: visi respondenti, 2022. gadā n=1013, 2018. gadā n=1081, 2013. gadā n=1044, 2010. gadā n=1044, 2006. gadā n=1058

Avots: darba devēju aptauja

Nozares, kurās pēc darba devēju domām visbiežāk nodarbinātie veic darbu ar datoru, ir:

- būvniecība – 89,1%;
- papīra un papīra izstrādājumu ražošana, poligrāfija un ierakstu reproducēšana – 85,5% (2018. gadā – 84,4%, 2013. gadā – 93,4%, 2010. gadā – 94,8%).
- elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana – 81,0% (2018. gadā – 87,6%, 2013. gadā – 76,3%).

Līdzīgi kā iepriekšējos pētījumos DARL, arī 2022. gadā novērojama tendence, ka, palielinoties uzņēmuma lielumam (darbinieku skaitam uzņēmumā), biežāk darba devēji minējuši, ka nodarbinātie veic darbu ar datoru:

- 2022. gadā: 1–10 nodarbinātie – 75,0%, 11–49 nodarbinātie – 95,9%, 50–249 nodarbinātie – 88,9%, 250 un vairāk nodarbinātie – 100,0%;

- 2018. gadā: 1–10 nodarbinātie – 57,6%, 11–49 nodarbinātie – 87,5%, 50–249 nodarbinātie – 88,9%, 250 un vairāk nodarbinātie – 96,6%;
- 2013. gadā: 1–10 nodarbinātie – 65,9%, 11–49 nodarbinātie – 94,5%, 50–249 nodarbinātie – 100,0%, 250 un vairāk nodarbinātie – 100,0%;
- 2010. gadā: 1–10 nodarbinātie – 71,8%, 11–49 nodarbinātie – 95,8%, 50–249 nodarbinātie – 97,8%, 250 un vairāk nodarbinātie – 98,4%;
- 2006. gadā: 1–9 nodarbinātie – 51,4%, 10–49 nodarbinātie – 85,3%, 50–249 nodarbinātie – 96,7%, 250 un vairāk nodarbinātie – 100%.

2022. gadā darbu ar datoru kā darba vides riska faktoru ir minējuši visi respondenti, kas pārstāvēja valsts sektoru, kas ir būtiski vairāk nekā 2018. gada pētījumā, bet tikpat, cik 2013. gadā (šādi pētījuma rezultāti liek aizdomāties par atbilstību patiesumam 2018. gada pētījumā):

- valsts sektorā: 2022. gadā – 100,0%, 2018. gadā – 61,7%, 2013. gadā – 100,0%, 2010. gadā – 89,3%, 2006. gadā – 97,2%;
- privātajā sektorā: 2022. gadā – 77,4%, 2018. gadā – 59,9%, 2013. gadā – 68,3%, 2010. gadā – 76,9%, 2006. gadā – 59,3%;
- sabiedriskajās organizācijās: 2022. gadā – 96,8%, 2018. gadā – 57,4%, 2013. gadā – 81,9%, 2010. gadā – 50,3%, 2006. gadā – 58,0%.

Uzņēmumos, kuros īpašumtiesības ir dalītas starp vietējiem un ārvalstu īpašniekiem, nodarbinātie daudz biežāk ir pakļauti darbam ar datoru:

- galvenokārt vietējās īpašumtiesības: 2022. gadā – 76,7%, 2018. gadā – 58,5%, 2013. gadā – 68,8%, 2010. gadā – 73,5%, 2006. gadā – 57,7%;
- galvenokārt ārvalstu īpašumtiesības: 2022. gadā – 88,3%, 2018. gadā – 73,1%, 2013. gadā – 93,4%, 2010. gadā – 98,8%, 2006. gadā – 96,4%;
- līdzīgas vietējās un ārvalstu īpašumtiesības: 2022. gadā – 94,7%, 2018. gadā – 86,4%, 2013. gadā – 91,4%, 2010. gadā – 98,4%, 2006. gadā – 100,0%.

Nodarbināto aptauja

Arī 2022. gada nodarbināto aptaujas dati liecina, ka nodarbināto vidū ir turpinājis palielināties tādu respondentu īpatsvars, kuri minējuši, ka viņi, veicot darba pienākumus, strādā ar datoru (2022. gadā – 60,4%, 2018. gadā – 53,0%, 2013. gadā – 44,1%, 2010. gadā – 42,6%, 2006. gadā – 36,4%). Visbiežāk darbu ar datoru minējuši nodarbinātie, kuri strādā tādās nozarēs kā:

- citas nozares, kas šajā pētījumā nav izdalītas atsevišķi, piemēram, IT, izglītība u.c. – 67,6%.
- elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana – 67,3%;
- veselība un sociālā aprūpe – 59,8%.

Līdzīgi kā visos iepriekšējos pētījumos DARL, arī 2022. gada aptaujā redzams, ka sievietes darbu ar datoru veic biežāk kā vīrieši, tomēr pieaugums novērojams abu dzimumu respondentu vidū:

- vīrieši: 2022. gadā – 52,6%, 2018. gadā – 45,1%, 2013. gadā – 35,2%, 2010. gadā – 38,5%, 2006. gadā – 30,3%;
- sievietes: 2022. gadā – 65,8%, 2018. gadā – 59,1%, 2013. gadā – 51,6%, 2010. gadā – 38,5%, 2006. gadā – 41,3%.

Respondenti vecumā no 25 līdz 34 gadiem visbiežāk minējuši, ka viņi strādā ar datoru, tomēr pieaugums kopš 2018. gada pētījuma konstatējams visās vecuma grupās (18–24 gadi – par 12,0 procentpunktiem, 25–34 gadi – par 8,0 procentpunktiem, 35–44 gadi – par 11,3 procentpunktiem, 45–54 gadi – par 9,6 procentpunktiem,

55–74 gadi – par 5,3 procentpunktiem):

- 2022. gadā: 18–24 gadi – 61,3%, 25–34 gadi – 70,8%, 35–44 gadi – 68,2%, 45–54 gadi – 58,0%, 55–74 gadi – 49,2%;
- 2018. gadā: 18–24 gadi – 49,3%, 25–34 gadi – 62,8%, 35–44 gadi – 56,9%, 45–54 gadi – 48,4%, 55–74 gadi – 43,9%;
- 2013. gadā: 18–24 gadi – 45,7%, 25–34 gadi – 51,6%, 35–44 gadi – 47,5%, 45–54 gadi – 39,6%, 55–74 gadi – 39,6%;
- 2010. gadā: 18–24 gadi – 48,3%, 25–34 gadi – 45,3%, 35–44 gadi – 38,0%, 45–54 gadi – 42,1%, 55–74 gadi – 42,8%;
- 2006. gadā: 18–24 gadi – 40,8%, 25–34 gadi – 41,3%, 35–44 gadi – 41,9%, 45–54 gadi – 31,9%, 55–74 gadi – 26,3%.

Līdzīgi kā iepriekšējos pētījumos DARL, arī 2018. gadā darbu ar datoru visbiežāk veic nodarbinātie, kuri ir ieguvuši augstāko izglītību, tomēr precīzi dinamiskā šos rezultātus nav iespējams salīdzināt, jo 2022. gadā tika izmantots cits respondentu dalījums atkarībā no iegūtā izglītības līmeņa:

- 2022. gadā: pamatizglītība – 18,1%, vidējā – 44,9%, augstākā – 89,5%;
- 2018. gadā: sākumskolas vai nepabeigta pamatizglītība – 32,9%, pamatizglītība – 16,0%, vidējā – 36,1%, profesionālā vidējā – 36,5%, augstākā – 82,6%;
- 2013. gadā: pamatizglītība – 14,0%, vidējā – 25,1%, profesionālā vidējā – 30,9%, augstākā – 79,6%;
- 2010. gadā: pamatizglītība – 27,1%, vidējā – 23,2%, profesionālā vidējā – 31,2%, augstākā – 80,5%;
- 2006. gadā: sākumskola, nepabeigta pamatizglītība – 12,5%, pamatizglītība vai nepabeigta vidējā – 5,0%, vidējā – 23,2%, vidējā speciālā – 28,0%, augstākā – 72,0%.

Ja visās respondentu grupās atkarībā no respondenta ieņemamā amata ir pieaudzis to respondentu īpatsvars, kas darba pienākumu veikšanai strādā ar datoru, tad nekvalificētu strādnieku vidū šādu respondentu īpatsvars ir samazinājies (par 3,4 procentpunktiem):

- 2022. gadā: iestādes, uzņēmuma augstākā līmeņa vadītājs – 95,7%, vidējā līmeņa vadītājs – 94,2%, augstākā līmeņa speciālists – 95,8%, speciālists – 81,8%, pakalpojumu un tirdzniecības darbinieks – 61,0%, kvalificēts strādnieks, amatnieks – 29,1%, nekvalificēts strādnieks – 9,9%;
- 2018. gadā: iestādes, uzņēmuma augstākā līmeņa vadītājs – 78,0%, vidējā līmeņa vadītājs – 86,6%, augstākā līmeņa speciālists – 87,7%, speciālists – 77,9%, pakalpojumu un tirdzniecības darbinieks – 54,3%, kvalificēts strādnieks, amatnieks – 21,4%, nekvalificēts strādnieks – 13,3%;
- 2013. gadā: iestādes, uzņēmuma augstākā līmeņa vadītājs – 76,2%, vidējā līmeņa vadītājs – 83,8%, augstākā līmeņa speciālists – 83,8%, speciālists – 70,6%, pakalpojumu un tirdzniecības darbinieks – 47,0%, kvalificēts strādnieks, amatnieks – 12,4%, nekvalificēts strādnieks – 3,6%;
- 2010. gadā: iestādes, uzņēmuma augstākā līmeņa vadītājs – 77,2%, vidējā līmeņa vadītājs – 86,9%, augstākā līmeņa speciālists – 88,7%, speciālists – 82,1%, pakalpojumu un tirdzniecības darbinieks – 34,8%, kvalificēts strādnieks, amatnieks – 20,1%, nekvalificēts strādnieks – 7,4%.

Līdzīgi kā visos iepriekšējos pētījumos, arī 2022. gadā biežāk darbs ar datoru tiek veikts valsts sektorā:

- valsts sektorā: 2022. gadā – 69,3%, 2018. gadā – 63,7%, 2013. gadā – 54,7%, 2010. gadā – 54,4%, 2006. gadā – 47,6%;
- privātajā sektorā: 2022. gadā – 55,7%, 2018. gadā – 47,5%, 2013. gadā – 38,0%, 2010. gadā – 39,2%, 2006. gadā – 30,6%;

- sabiedriskajās organizācijās: 2022. gadā – 48,9%, 2018. gadā – 56,6%, 2013. gadā – 38,9%, 2010. gadā – 69,1%, 2006. gadā – 12,4%.

Joprojām saglabājusies tendence, ka, palielinoties uzņēmumā nodarbināto cilvēku skaitam, palielinās arī nodarbināto īpatsvars, kuri aptaujā minējuši, ka strādā ar datoru:

- 2022. gadā: 1–10 nodarbinātie – 54,2%, 11–49 nodarbinātie – 55,1%, 50–249 nodarbinātie – 64,8%, 250 un vairāk nodarbinātie – 75,0%;
- 2018. gadā: 1–10 nodarbinātie – 47,7%, 11–49 nodarbinātie – 49,0%, 50–249 nodarbinātie – 58,7%, 250 un vairāk nodarbinātie – 74,0%;
- 2013. gadā: 1–10 nodarbinātie – 38,2%, 11–49 nodarbinātie – 43,7%, 50–249 nodarbinātie – 51,8%, 250 un vairāk nodarbinātie – 50,4%;
- 2010. gadā: 1–10 nodarbinātie – 41,8%, 11–49 nodarbinātie – 46,8%, 50–249 nodarbinātie – 56,9%, 250 un vairāk nodarbinātie – 56,1%;
- 2006. gadā: 1–9 nodarbinātie – 33,1%, 10–49 nodarbinātie – 37,0%, 50–249 nodarbinātie – 39,3%, 250 un vairāk nodarbinātie – 40,8%.

Darba aizsardzības speciālistu aptauja

Aptaujas laikā DAS darbu ar datoru ir novērtējuši kā ceturto svarīgāko/būtiskāko darba vides riska faktoru, ar ko viņi sastopas uzņēmumos, kuros strādā (t.sk. uzņēmumos, kuros sniedz kompetentā speciālista vai institūcijas pakalpojumus). Kā vienu no svarīgākajiem riskiem to atzīmējuši 67,4% aptaujāto DAS. 2018. gadā 60,7% DAS izvēlējās atzīmēt šo darba vides riska faktoru kā būtisku, ierindojoš šo faktoru piektajā vietā, bet 2006. gadā 82,6% DAS bija minējuši paaugstinātu redzes sasprindzinājumu, t.sk. arī strādājot ar datoru, nosaucot to kā otro svarīgāko/būtiskāko darba vides riska faktoru.

Veiktie preventīvie pasākumi

Darba devēju aptauja

Gan 2018. gada, gan 2022. gada aptaujās darba devējiem tika uzdots jautājums: **“Kur pagājušā gada laikā Jūs ieguldījāt finansiālos līdzekļus ar darba aizsardzību saistītiem jautājumiem...?”**

Saskaņā ar darba devēju aptaujas datiem, būtiski ir pieaudzis to darba devēju īpatsvars, kuri ir norādījuši, ka pēdējā gada laikā finanšu līdzekļus ir ieguldījuši darba vietu ergonomikas uzlabošanai (regulējami galdi, ergonomiski krēsli, modernāks aprīkojums u.tml.). Ja 2018. gadā vidēji Latvijā šādus ieguldījumus bija veikusi tikai trešā daļa (32,7%) aptaujāto darba devēju, tad 2022. gadā šādu darba devēju īpatsvars bija 45,4%. Visbiežāk šādi ieguldījumi veikti papīra un papīra izstrādājumu ražošanas, poligrāfijas un ierakstu reproducēšanas uzņēmumos, bet visretāk – zivsaimniecībā (8. tabula).

8. tabula. Darba devēju īpatsvars, kas veikuši finansiālus ieguldījumus darba vietu ergonomikas uzlabošanai uzņēmumā, kuros viņi pārstāv, pa nozarēm (%)

Nozare	2018*	2022*
Papīra un papīra izstrādājumu ražošana, poligrāfija un ierakstu reproducēšana	42,7 (2)	56,8 (1)
Pārtikas produktu un dzērienu ražošana	33,7 (7)	55,8 (2)
Tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošana	34,6 (5)	53,1 (3)
Metālu, gatavo metālizstrādājumu ražošana, izņemot mašīnas un iekārtas	25,9 (11)	50,9 (4)

Nozare	2018*	2022*
Veselība un sociālā aprūpe	49,8 (1)	48,8 (5)
Apstrādes rūpniecība	33,8 (6)	47,2 (6)
Citas nozares, kas pētījuma ietvaros netiek izdalītas atsevišķi	35,7 (4)	46,0 (7)
Būvniecība	26,1 (9)	44,6 (8)
Elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana	26,1 (10)	42,7 (9)
Ūdens apgāde; notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošana un sanācija	30,5 (8)	42,3 (10)
Ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde	21,1 (12)	41,5 (11)
Lauksaimniecība un mežsaimniecība	16,8 (13)	39,2 (12)
Koksnes, koka un korķa izstrādājumu ražošana, mēbeļu ražošana	36,0 (3)	34,9 (13)
Zivsaimniecība	6,0 (14)	14,7 (14)

Piezīme: * iekavās norādīta vieta pēc biežuma

Bāze: visi respondenti, 2022. gadā n=1013, 2018. gadā n=1081

Avots: darba devēju aptauja

Vērtējot finanšu ieguldījumus ergonomikas uzlabošanā pa Latvijas reģioniem pēc reģionālo Valsts darba inspekciju pārraudzības teritoriju iedalījuma, 2022. gadā visbiežāk darba devēji investīcijas veikuši Vidzemē:

- Vidzemes reģionā (2022. gadā – 51,7%, 2018. gadā – 24,8%);
- Rīgas reģionā (2022. gadā – 46,4%, 2018. gadā – 33,9%);
- Zemgales reģionā (2022. gadā – 45,2%, 2018. gadā – 39,7%);
- Latgales reģionā (2022. gadā – 40,6%, 2018. gadā – 29,1%);
- Kurzemes reģionā (2022. gadā – 36,2%, 2018. gadā – 31,4%).

2022. gada pētījumā novērojama tendence – pieaugot nodarbināto skaitam uzņēmumos, pieaug to darba devēju īpatsvars, kas veikuši ieguldījumus ergonomikas uzlabošanai:

- 2022. gadā: 1–10 nodarbinātie – 43,2%, 11–49 nodarbinātie – 60,1%, 50–249 nodarbinātie – 61,3%, 250 un vairāk nodarbināto – 87,2%;
- 2018. gadā: 1–10 nodarbinātie – 30,6%, 11–49 nodarbinātie – 52,2%, 50–249 nodarbinātie – 73,4%, 250 un vairāk nodarbināto – 61,3%.

Pēc darba devēju aptaujas datiem biežāk finanšu investīcijas ergonomikā veikuši darba devēji valsts sektorā, tomēr 2022. gadā situācija starp valsts sektoru un privāto sektoru ir gandrīz izlīdzinājusies (neviens respondents sabiedriskajās organizācijās nenorādīja, ka investējis ergonomikas uzlabošanā):

- 2022. gadā: valsts sektorā – 48,6%, privātajā sektorā – 45,4%, sabiedriskajās organizācijās – 0%;
- 2018. gadā: valsts sektorā – 46,5%, privātajā sektorā – 32,5%, sabiedriskajās organizācijās – 15,8%.

2022. gads pētījuma rezultāti liecina, ka dažādu organizāciju biedri biežāk veikuši finanšu investīcijas ergonomikas uzlabošanai, norādot uz to, ka uzņēmumu dalība dažādās organizācijās veicina nodarbināto darba vides uzlabošanu:

- Latvijas Darba devēju konfederācijas biedrs (2022. gadā – 54,2%, 2018. gadā – 43,7%);
- Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras biedrs (2022. gadā – 48,4%, 2018. gadā – 39,8%);
- citas uzņēmēju organizācijas biedrs (2022. gadā – 35,1%, 2018. gadā – 54,4%);

- nozares asociācijas biedrs (2022. gadā – 32,0%, 2018. gadā – 45,2%);
- nav nevienā darba devēju organizācijā (2022. gadā – 29,4%, 2018. gadā – 31,4%).

Sekas, kas rodas ergonomiskajiem darba vides riska faktoriem iedarbojoties uz nodarbināto organismu

Nodarbināto aptauja

Analizējot veiktās aptaujas datus, iespējams noskaidrot, cik bieži nodarbinātie ir izjutuši veselības traucējumus, kuru cēlonis ir darba vides riska faktori. Salīdzinot rezultātus dinamikā, vidēji Latvijā 2022. gadā šādus traucējumus nodarbinātie minējuši biežāk nekā 2018. gadā, bet retāk nekā 2013. gadā (2022. gadā – 18,2%, 2018. gadā – 12,7%, 2013. gadā – 20,7%, 2010. gadā – 16,5%). Pētniekiem nav skaidrojuma, kāpēc novērojama šāda rezultātu svārstība, bet faktiski starp visiem pētījumiem atšķirības svārstās 4 līdz 8 procentpunktu amplitūdā.

Līdzīgi kā vidēji Latvijā, arī nodarbinātie, kuri veic darbu piespiedu pozā, dinamikā biežāk minējuši šādus veselības traucējumus, tomēr pieaugums ir bijis daudz straujāks nekā vidēji Latvijā (2022. gadā – 23,4%, 2018. gadā – 14,3%, 2013. gadā – 25,7%, 2010. gadā – 19,5%).

Aptuveni vienādi bieži vīrieši (2022. gadā – 22,8%, 2018. gadā – 14,0%, 2013. gadā – 24,1%, 2010. gadā – 20,3%) un sievietes (2022. gadā – 23,9%, 2018. gadā – 14,6%, 2013. gadā – 27,1%, 2010. gadā – 18,9%), kuri 2022. gadā norādījuši, ka veic darbu piespiedu pozā, minējuši arī darba vides izraisītus veselības traucējumus. Turklāt abu dzimumu vidū vērojama šī rādītāja būtisks pieaugums, sasniedzot otro augstāko rādītāju visu pētījumu DARL veikšanas laikā.

Analizējot rezultātus pa vecuma grupām, redzams, ka 2022. gadā gados vecāki respondenti, kuri veic darbu piespiedu pozā, biežāk minējuši darba vides risku izraisītus veselības traucējumus, tomēr būtiski ir uzsvērt pētījuma rezultātus dinamikā – respondentu skaits, kas norādījuši ar darba apstākļiem saistītus veselības traucējumus, ir pieaudzis visās vecuma grupās, turklāt samērā līdzīgā apjomā (par 6,8 līdz 10,4 procentpunktiem):

- 2022. gadā: 18–24 gadi – 15,0%, 25–34 gadi – 18,2%, 35–44 gadi – 23,3%, 45–54 gadi – 26,6%, 55–74 gadi – 27,9%;
- 2018. gadā: 18–24 gadi – 5,4%, 25–34 gadi – 7,8%, 35–44 gadi – 15,2%, 45–54 gadi – 17,1%, 55–74 gadi – 21,1%;
- 2013. gadā: 18–24 gadi – 11,5%, 25–34 gadi – 16,9%, 35–44 gadi – 30,2%, 45–54 gadi – 32,0%, 55–80 gadi – 27,7%;
- 2010. gadā: 18–24 gadi – 13,5%, 25–34 gadi – 17,2%, 35–44 gadi – 21,7%, 45–54 gadi – 19,8%, 55–80 gadi – 24,2%.

Līdzīgi kā 2018. gada pētījumā, arī 2022. gadā nedaudz biežāk nekā vidēji Latvijā nodarbinātie minējuši veselības traucējumus, ja viņi darba vietā veic darbu ar smagu priekšmetu pārvietošanu vai nešanu (2022. gadā – 21,6%, 2018. gadā – 16,8%, 2013. gadā – 26,4%, 2010. gadā – 20,0%).

Arī starp nodarbinātajiem, kuri darbā pārvieto smagus un kuriem ir darba vides izraisīti veselības traucējumi, nav vērojamas atšķirības dzimumu starpā (vīrieši: 2022. gadā – 22,2%, 2018. gadā – 16,0%, 2013. gadā – 22,7%, 2010. gadā – 20,9%; sievietes: 2022. gadā – 21,0%, 2018. gadā – 17,7%, 2013. gadā – 31,4%, 2010. gadā – 19,0%).

Līdzīgi kā iepriekšējos pētījumos, starp nodarbinātajiem, kuru darba pienākumi ietver smagumu pārvietošanu, visbiežāk veselības traucējumus, kurus izraisījuši darba vides kaitīgie faktori, minējuši gados vecākie respondenti. Tomēr dinamikā dažādās vecuma grupās novērojams atšķirības – visjaunāko respondentu vidū nav novērojamas izmaiņas, visvecāko respondentu vidū redzams neliels pieaugums, bet pieaugums pārējās vecuma grupās ir bijis 5,5 – 6,9 procentpunktu robežās:

- 2022. gadā: 18–24 gadi – 10,2%, 25–34 gadi – 15,8%, 35–44 gadi – 25,6%, 45–54 gadi – 21,9%, 55–74 gadi – 26,4%;

- 2018. gadā: 18–24 gadi – 11,8%, 25–34 gadi – 9,6%, 35–44 gadi – 18,7%, 45–54 gadi – 16,4%, 55–74 gadi – 24,6%;
- 2013. gadā: 18–24 gadi – 12,5%, 25–34 gadi – 17,0%, 35–44 gadi – 29,9%, 45–54 gadi – 32,3%, 55–80 gadi – 32,8%;
- 2010. gadā: 18–24 gadi – 18,1%, 25–34 gadi – 15,7%, 35–44 gadi – 19,9%, 45–54 gadi – 19,8%, 55–80 gadi – 31,4%.

Ja 2018. gadā tika novērots straujš tādu nodarbināto, kuri darbā veic vienvēidīgas kustības, īpatsvara samazinājums, tad 2022. gadā redzams būtisks pieaugums jeb atgriešanās iepriekšējo pētījumu līmenī (2022. gadā – 24,1%, 2018. gadā – 14,9%, 2013. gadā – 28,5%, 2010. gadā – 21,7%). Pētniekiem nav skaidrojuma, kāpēc 2018. gadā novēroti tik atšķirīgi rezultāti. Atšķirībā no citiem ergonomiskajiem riska faktoriem, attiecībā uz vienvēidīgām kustībām novērojamas nelielas atšķirības starp vīriešiem un sievietēm (vīrieši: 2022. gadā – 22,3%, 2018. gadā – 14,6%, 2013. gadā – 26,2%, 2010. gadā – 21,9%; sievietes: 2022. gadā – 25,5%, 2018. gadā – 15,1%, 2013. gadā – 30,5%, 2010. gadā – 21,6%).

Nodarbināto vidū, kuriem darbā ir vienvēidīgas kustības, 2022. gadā veselības traucējumus biežāk minējuši respondenti vecuma grupā no 45 līdz 54 gadiem, kas ir atšķirīgi rezultāti no 2018. gada (2018. gadā tika novērota tendence – pieaugot respondentu vecumam, pieauga to respondentu īpatsvars, kuri bija minējuši veselības traucējumus). Turklāt veselības traucējumus visās vecuma grupās 2022. gadā respondenti minējuši biežāk nekā 2018. gadā, izņemot vecāko respondentu grupu (atšķirības 18–24 gadi – 6,1 procentpunktu, 25–34 gadi – 8,7 procentpunkti, 35–44 gadi – 11,4 procentpunkti, 45–54 gadi – 9,5 procentpunkti, 55–74 gadi – 0,2 procentpunkti):

- 2022. gadā: 18–24 gadi – 13,6%, 25–34 gadi – 17,2%, 35–44 gadi – 25,7%, 45–54 gadi – 28,1%, 55–74 gadi – 22,3%;
- 2018. gadā: 18–24 gadi – 7,5%, 25–34 gadi – 8,5%, 35–44 gadi – 14,3%, 45–54 gadi – 18,6%, 55–74 gadi – 22,1%;
- 2013. gadā: 18–24 gadi – 12,8%, 25–34 gadi – 19,0%, 35–44 gadi – 34,8%, 45–54 gadi – 32,7%, 55–80 gadi – 32,9%;
- 2010. gadā: 18–24 gadi – 18,0%, 25–34 gadi – 18,3%, 35–44 gadi – 22,7%, 45–54 gadi – 24,0%, 55–80 gadi – 25,2%.

Nodarbinātie, kuri aptaujā atzīmējuši, ka darba vietās veic darbu ar datoru, nedaudz retāk kā vidēji Latvijā (18,2%) ir norādījuši, ka viņiem ir kādi veselības traucējumi, kurus izraisījuši darba vidē esošie kaitīgie faktori. Dinamikā vērojama situācijas pasliktināšanās to nodarbināto vidū, kas veic darbu ar datoru (2022. gadā – 16,5%, 2018. gadā – 11,4%, 2013. gadā – 18,9%, 2010. gadā – 16,1%, 2006. gadā – 20,5%), tomēr šāda attīstības tendence neatšķiras no situācijas vidēji Latvijā.

Dzimumu starpā starp nodarbinātajiem, kuri darba pienākumu ietvaros strādā ar datoru, 2022. gadā, līdzīgi kā visos iepriekšējos pētījumos, sievietes biežāk minējušas ar darbu saistītu veselības traucējumus:

- vīrieši: 2022. gadā – 13,6%, 2018. gadā – 9,6%, 2010. gadā – 14,3%, 2013. gadā – 14,8%;
- sievietes: 2022. gadā – 18,1%, 2018. gadā – 12,4%, 2013. gadā – 21,4%, 2010. gadā – 17,2%.

Savukārt starp dažāda vecuma respondentiem, kuri strādā ar datoru, nodarbinātie, kuri ir vecumā no 45 līdz 74 gadiem visbiežāk minējuši, ka viņiem ir veselības traucējumi, tomēr jāuzsver ir tendence – salīdzinot abas vecākās respondentu grupas, 45–54 gadus veco respondentu vidū novērojams būtisks pasliktinājums, bet 55–74 gadus veco respondentu vidū situācija ir tikai nedaudz pasliktinājusies (domājams, ka tas saistāms ar veselīgu darbinieku efektu, kad pensijas vecumu sasniegušie darbinieki vecākajā grupā turpina strādāt tikai tad, ja viņu veselības stāvoklis ir pietiekami labs, lai varētu strādāt):

- 2022. gadā: 18–24 gadi – 9,0%, 25–34 gadi – 14,5%, 35–44 gadi – 15,3%, 45–54 gadi – 20,5%, 55–74 gadi – 18,6%;
- 2018. gadā: 18–24 gadi – 6,8%, 25–34 gadi – 6,4%, 35–44 gadi – 11,9%, 45–54 gadi – 13,8%, 55–74 gadi – 16,7%;
- 2013. gadā: 18–24 gadi – 9,5%, 25–34 gadi – 16,1%, 35–44 gadi – 21,9%, 45–54 gadi – 30,6%, 55–74 gadi – 24,1%;
- 2010. gadā: 18–24 gadi – 13,0%, 25–34 gadi – 13,9%, 35–44 gadi – 16,0%, 45–54 gadi – 19,8%, 55–74 gadi – 17,0%.

Arodslimību analīze Latvijā

Dati par arodslimībām Latvijā tika iegūti no Slimību profilakses un kontroles centra, kurš uztur ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrus. Informāciju par reģistrētajām arodslimībām saskaņā ar Starptautiskās slimību klasifikācijas 10. redakciju (turpmāk – SSK-10) centrs saņem no PKUS Aroda un radiācijas centra. Saskaņā ar pieejamo informāciju, Latvijā laika posmā no 2011. gada līdz 2021. gadam kopā ir reģistrētas 48 174 ar balsta un kustību sistēmu saistītas arodslimības, kas ir 86,9% no visām šajā periodā Latvijā pirmreizēji reģistrētajām arodslimībām. Latvijā ir reģistrētas šādas, ar ergonomiskiem riskiem saistītas, arodslimības (skaitu pa gadiem skatīt 9. tabulā):

- nervu saknīšu un pinumu patoloģija (SSK-10 G54);
- karpālā kanāla sindroms (SSK-10 G56);
- sēžas nerva (*nervus ischiadicus*) patoloģija (SSK-10 G57);
- citas mononeiropātijas (SSK-10 G58);
- poliartroze (SSK-10 M15);
- koksartroze (gūžas locītavas artroze) (SSK-10 M16);
- gonartroze (ceļa locītavas artroze) (SSK-10 M17);
- plaukstamata un īkšķa locītavas (*articulatio carpometacarpea pollicis*) artroze (SSK-10 M18);
- citas lokalizācijas artrozes (t.sk. mugurkaulāja artroze, *hallux rigidus*) (SSK-10 M19);
- ceļa locītavas iekšēji bojājumi (SSK-10 M23);
- citi precizēti locītavu bojājumi (SSK-10 M24);
- mugurkaulāja osteohondroze (SSK-10 M42);
- spondiloze (SSK-10 M47);
- citi intervertebrālo disku bojājumi (SSK-10 M51);
- dorsalģija (SSK-10 M54);
- sinovīts un tendosinovīts (SSK-10 M65);
- sinoviālo apvalku un cīpslu spontāni plīsumi (SSK-10 M66);
- citi sinoviālo apvalku un cīpslu bojājumi (SSK-10 M67);
- ar slodzi, pārslogu un spiedienu saistīti mīksto audu bojājumi (SSK-10 M70);
- citas bursopātijas (SSK-10 M71);
- palmāra fasciāla fibromatoze (*Dupuytren kontraktūra*) (SSK-10 M72);
- pleca locītavas bojājumi (SSK-10 M75);
- apakšējās ekstremitātes entezopātijas, neieskaitot pēdu (SSK-10 M76);
- citas entezopātijas (SSK-10 M77);
- citi citur neklasificēti mīksto audu bojājumi (SSK-10 M79);
- osteonekroze (SSK-10 M87);
- Pedžeta (*Paget*) kaulu slimība (*osteitis deformans*) artrozes (SSK-10 M88).

9. tabula. Pirmreizēji reģistrēto fizisko pārslodžu izraisīto arodslimību skaits pa gadiem, 2011.–2021.g.

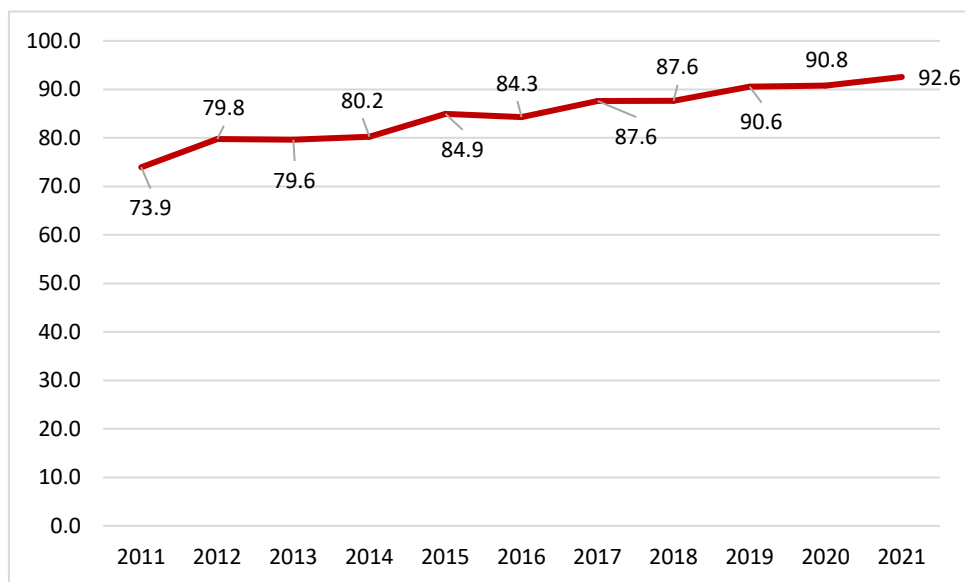
Slimība (saskaņā ar SSK-10 klasifikāciju)	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Kopā
M47 Spondiloze	373	361	594	747	746	1070	1153	1375	1914	1511	2141	11985
G56 Karpālā kanāla sindroms	451	468	589	776	781	850	990	1092	1161	1014	1350	9522
M77 Citas entezopātijas	291	264	356	465	595	903	1117	1156	1070	1071	1807	9095
M19 Citas lokalizācijas artrozes (t.sk. mugurkaulāja artroze, <i>hallux rigidus</i>)	163	151	209	214	237	467	580	731	714	756	524	4746
M18 Plaukstamata un īkšķa locītavas (<i>articulatio carpometacarpea pollicis</i>) artroze	143	59	87	202	157	335	413	583	769	733	963	4444
M75 Pleca locītavas bojājumi	135	116	184	340	307	397	449	567	704	496	635	4330
M65 Sinovīts un tendosinovīts	2	16	24	33	15	32	27	51	469	349	579	1597
M72 Palmāra fasciāla fibromatoze (Dipitrēna – Dupuytren kontraktūra)	29	47	42	126	95	142	111	94	155	103	64	1008
M54 Dorsalgija	88	88	114	202	157	104	122	111	0	0	0	986
M17 Gonartroze [ceļa locītavas artroze]	16	3	12	10	8	32	25	46	15	2	3	172
M70 Ar slodzi, pārslodzi un spiedienu saistīti mīksto audu bojājumi	10	5	3	0	12	25	35	39	0	0	0	129
M16 Koksartroze [gūžas locītavas artroze]	12	3	3	2	1	23	11	15	0	0	0	70
M23 Ceļa locītavas iekšēji bojājumi	0	0	0	0	0	4	2	10	11	0	0	27
M51 Citi intervertebrālo disku bojājumi	0	2	0	2	14	2	0	2	0	0	0	22
G54 Nervu saknīšu un pinumu patoloģija	1	1	0	0	0	0	3	3	0	0	0	8
M15 Poliartroze	0	2	2	0	0	2	1	0	0	0	0	7
G57 Sēžas nerva (nervus ischiadicus) patoloģija	0	1	2	1	0	1	0	1	0	0	0	6
M67 Citi sinoviālo apvalku un cīpslu bojājumi	1	0	0	0	1	0	2	2	0	0	0	6
M76 Apakšējās ekstremitātes entezopātijas, neieskaitot pēdu	0	0	1	1	0	1	1	0	0	0	0	4
M87 Osteonekroze	1	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	3

Slimība (saskaņā ar SSK-10 klasifikāciju)	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Kopā
G58 Citas mononeiropātijas	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
M24 Citi precizēti locītavu bojājumi	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1
M42 Mugurkaulāja osteohondroze	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
M66 Sinoviālo apvalku un cīpslu spontāni plīsumi	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
M71 Citas bursopātijas	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
M79 Citi citur neklasificēti mīksto audu bojājumi	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1
M88 Pedžeta (Paget) kaulu slimība [osteitis deformans]	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Kopā	1717	1588	2224	3121	3126	4392	5043	5880	6982	6035	8066	48174

Avots: Slimību profilakses un kontroles centrs, Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrs

Pirmreizēji reģistrēto arodslimību skaita analīze liecina, ka balsta un kustību sistēmas arodslimību skaits pa gadiem ir izteikti augošs, turklāt dinamikā novērojama šo slimību īpatsvara pieaugums kopējā arodslimību struktūrā (skatīt 1. attēlu). 2021. gadā sasniegts vēsturiski augstākais šādu arodslimību īpatsvars, kā arī arodslimību augstākais absolūtais skaits.

1. attēls. Ar balsta un kustību sistēmu saistīto pirmreizēji reģistrēto arodslimību skaita īpatsvars no pirmreizēji reģistrēto arodslimību skaita sadalījums pa gadiem, 2011.–2021.g., %

Avots: Slimību profilakses un kontroles centrs, Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrs, autoru aprēķini

Savukārt, analizējot balsta un kustību sistēmas pirmreizējo arodslimību struktūru, tikai sešas no minētajām arodslimībām reģistrētas aptuveni 10% gadījumu vai biežāk (M47 Spondiloze – 24,9%, G56 Karpālā kanāla sindroms – 19,8%, M77 Citas entezopātijas – 18,9%, M19 Citas lokalizācijas artrozes (t.sk. mugurkaulāja artroze, hallux rigidus) – 9,9%, M18 Plaukstamata un īkšņa locītavas (*articulatio carpometacarpea pollicis*) artroze – 9,2%, M75 Pleca locītavas bojājumi – 9,0%). Domājams, ka šo balsta un kustību arodslimību struktūras izmaiņas ir saistāms ar labākām diagnostikas iespējām (piemēram, specializētām ultrasonogrāfijas iekārtām, kas spēj agrīni atklāt dažādus mīksto audu iekaisumus), labākām ārstu zināšanām, kas ļauj potenciālajiem arodslimniekiem ar sūdzībām par balsta un kustību sistēmas slimībām Paula Stradiņa Klīniskās universitātes slimnīcas Aroda un radiācijas medicīnas centrs veikt papildus izmeklējumus. Kopumā šādi pētījuma rezultāti liecina, ka nepieciešams īstenot sabiedrības informēšanas pasākumus ar fokusu uz dažādām muguras un roku arodslimībām, kā arī turpināt darba aizsardzības speciālistu un darba devēju apmācības par ergonomiskajiem riskiem, agrīnas arodslimību diagnostikas nepieciešamību un efektīviem preventīvajiem pasākumiem. Tāpat, iespējams, nepieciešams turpināt darbu pie speciālistu apmācības, lai uzlabotu atsevišķu arodslimību precīzāku diagnostiku.

Arodslimnieku aptaujas dati

Pēc 2022. gada arodslimnieku aptaujas datiem, 75,9% no visiem aptaujātajiem arodslimniekiem kā veselības traucējumus, kas izraisījuši galveno (pamata) arodslimību, atzīmēja traucējumus kaulu, muskuļu un locītavu sistēmā. Šo traucējumu veidošanās var būt saistīta ar ilgstošu darbu piespiedu pozā, smagu priekšmetu nešanu vai pārvietošanu, vienveidīgām kustībām un citiem līdzīgiem darba vides ergonomiskajiem faktoriem. No aptaujātajiem vīriešiem šos traucējumus kā primāros, kas izraisījuši galveno (pamata) arodslimību, atzīmēja 82,7%, bet sievietēm – 73,5%. Skatoties sīkāk, kurās vecuma grupās traucējumi kaulu, muskuļu un locītavu sistēmā ir izplatītākie, redzams, ka tos visbiežāk atzīmējuši respondenti vecumā no 45–54, 55–64 un 65–74 gadiem (18–24 gadi – 0,0%, 25–34 gadi – 57,1%, 35–44 gadi – 50,0%, 45–54 gadi – 77,8%, 55–64 gadi – 80,8%, 65–74 gadi – 71,4%).

No arodslimniekiem, kuru pamata arodslimība ir traucējumi kaulu, muskuļu un locītavu sistēmā, 2022. gadā nedaudz mazāk kā puse respondentu minējuši, ka pirmās sūdzības par veselības problēmām bijušas 1 līdz 4 gadus pirms tika noteikta arodslimība:

- mazāk par gadu – 11,7%;
- 1 līdz 4 gadus – 40,3%;
- 5 līdz 10 gadus – 27,9%;
- vairāk kā 10 gadus – 13,0%;
- grūti pateikt – 7,1%.

No pirmajām sūdzībām līdz pirmajai vizītei pie arodslimību ārsta visbiežāk paiet vairāk nekā gads. Pēc pirmās vizītes pie arodslimību ārsta līdz arodslimības noteikšanai process ir raitāks, bet tāpat vairāk nekā puse gaidījuši 6 mēnešus un ilgāk (10. tabula).

10. tabula. Arodslimību atklāšanas un atzišanas procesa ilguma arodslimniekiem ar galveno arodslimību kaulu, muskuļu un locītavu sistēmā (%)

Arodslimības atklāšanas un atzišanas fāze	Arodslimnieku īpatsvars				
	<3 mēneši	3–6 mēneši	6–12 mēneši	Vairāk par 1 gadu	Grūti pateikt
No pirmajām sūdzībām līdz pirmajai vizītei pie arodslimību ārsta	1,9	9,1	7,1	65,7	16,2
No pirmās vizītes pie arodslimību ārsta līdz arodslimības noteikšanai	7,8	22,1	26,0	27,3	16,8

Bāze: visi respondenti, kuru galvenā arodslimība ir traucējumi kaulu, muskuļu un locītavu sistēmā, 2022. gadā n=154

Avots: arodslimnieku aptauja

Kopumā 66,2% no 2022. gadā aptaujātajiem arodslimniekiem, kuru galvenā arodslimība ir traucējumi kaulu, muskuļu un locītavu sistēmā, strādāja algotu darbu. 40,2% respondentu domā, ka šo arodslimību ieguvuši pašreizējā darbavietā, 33,3% – daļēji pašreizējā, bet 24,5% – citā, iepriekšējā/ās. Pēc aptaujas datiem, arodslimības statusa iegūšana neievieš lielas korekcijas specialitātes un darbavietas maiņā: 83,4% aptaujāto arodslimnieku turpināja darbu savā specialitātē (11. tabula) un 69,6% turpināja darbu tajā pašā darbavietā, tajā pašā uzņēmumā (12. tabula).

11. tabula. Arodslimnieku specialitātes izmaiņas pēc arodslimības atzišanas (%)

Specialitātes izmaiņas	2022
Jā, savā (arodslimība specialitāti nav ietekmējusi)	83,4
Nē, citu specialitāti neesmu apguvis, bet strādāju citā jomā	2,9
Nē, strādāju un esmu mainījis specialitāti	12,7
Grūti pateikt/NA	1,0

Bāze: visi respondenti, kuru galvenā arodslimība ir traucējumi kaulu, muskuļu un locītavu sistēmā, 2022. gadā n=154

Avots: arodslimnieku aptauja

12. tabula. Arodslimnieku darbavietas izmaiņas pēc arodslimības atzīšanas (%)

Darbavietas izmaiņas	2022
Jā, tajā pašā darba vietā, tajā pašā uzņēmumā	69,6
Jā, tajā pašā uzņēmumā, bet citā darba vietā	7,8
Nē, citā darba vietā citā uzņēmumā	22,6

Bāze: visi respondenti, kuru galvenā arodslimība ir traucējumi kaulu, muskuļu un locītavu sistēmā, 2022. gadā n=154

Avots: arodslimnieku aptauja

Daļa darba vietas saglabāšanas gadījumi skaidrojami ar darba devēja interesi un ieguldījumiem – 46,9% arodslimnieku atzina, ka pēc arodslimības atzīšanas darba devējs veica kādus darba vietas uzlabojumus, lai pielāgotu darbavietu veselības stāvoklim, tāpēc darba vieta mainījās:

- ievērojami mainījās – 10,1%;
- nedaudz/ daļēji mainījās – 36,8%;
- nekas nemainījās – 50,6%;
- grūti pateikt – 2,5%.

Gandrīz pusei darbinieku – 46,1%, kaut kādā mērā, darba vieta ir pielāgota veselības stāvokļa vajadzībām. 25,5% aptaujāto arodslimnieku norāda, ka darba vieta nav pielāgota nemaz, bet 23,5%, ka viņiem nav nepieciešami darba vietas pielāgojumi (13. tabula).

Vairāk nekā puse (59,6%) aptaujāto, kuru darba vietā tika veikti uzlabojumi pilnībā vai daļēji atzina, ka darba devējs pēc arodslimības apstiprināšanas bija ieinteresēts veikt darba vietas pielāgošanu. 8,5% respondentu norādīja, ka viņa darba devējam šādas intereses nebija, bet 31,9% gadījumu darbinieks nespēja raksturot darba devēja attieksmi.

13. tabula. Arodslimnieku darba vietas izmaiņu un pielāgojumu veikšana no darba devēja puses pēc arodslimības atzīšanas (%)

Darba vietas pielāgojumu veikšana	2022
Ir pilnībā	25,5
Ir daļēji	20,6
Nav nemaz	25,5
Nav nepieciešami pielāgojumi	23,5
Grūti pateikt	4,9

Bāze: visi respondenti, kuru galvenā arodslimība ir traucējumi kaulu, muskuļu un locītavu sistēmā, 2022. gadā n=154

Avots: arodslimnieku aptauja

Secinājumi

1. Atšķirībā no 2018. gada pētījuma rezultātiem, kad bija ievērojami palielinājies to darba devēju īpatsvars, kas atzīmējuši, ka viņu vadītajā uzņēmumā (iestādē) nodarbinātie kaut kādā mērā veic darbu piespiedu pozā, 2022. gadā šādu darba devēju skaits ir būtiski samazinājies (2022. gadā – 52,8%, 2018. gadā – 67,5%, 2013. gadā – 41,6%, 2010. gadā – 48,4%, 2006. gadā – 33,1%). Arī nodarbinātie daudz retāk nekā 2018. gadā atbildējuši, ka veic darbu piespiedu pozā, tomēr šis rādītājs ir faktiski identisks 2013. gada rezultātiem (2022. gadā – 60,2%, 2018. gadā – 75,1%, 2013. gadā – 59,1%, 2010. gadā – 70,2%, 2006. gadā – 63,8%). Tajā pašā laikā aptaujātie DAS šo riska faktoru atzīmējuši kā būtiskāko. Iespējams, ka tas saistāms ar darba vietu uzlabošanu (skatīt 4. secinājumu) vai COVID-19 pandēmiju, kad mainījās gan veids, kādā darbs tiek veikts, gan daļa uzņēmumu tika slēgti uz dīkstāves laiku vai saīsināja darba laiku.
2. Dinamikā vērojamas būtiskas izmaiņas darba devēju atbildēs par to, vai nodarbinātie nes un pārvieto smagumus. Līdzīgi kā 2010. gadā, arī 2022. gadā ir pieaudzis to respondentu skaits, kas norādījuši, ka viņu uzņēmumos darbinieki pārvieto smagumus (2022. gadā – 41,4%, 2018. gadā – 32,0%, 2013. gadā – 30,5%, 2010. gadā – 42,8%, 2006. gadā – 28,4%). Kopīgais abos minētajos pētījumos ir fakts, ka tie veikti pēc krīzēm – 2010. gadā tas bija pēc finanšu krīzes, bet 2022. gadā – pēc COVID-19 ierobežojumiem. Visos veiktajos pētījumos DARL aptuveni puse nodarbināto norādījuši, ka viņiem darbā ir jānes vai jāpārvieto smagi priekšmeti (2022. gadā – 50,7%, 2018. gadā – 51,0%, 2013. gadā – 49,5%, 2010. gadā – 56,2%, 2006. gadā – 52,4%). Tāpat kā 2018. gadā šis ir otrs biežāk minētais darba vides riska faktors uzņēmumos DAS vidū.
3. Atšķirībā no 2018. gada, 2022. gadā ir samazinājies to darba devēju īpatsvars, kuri aptaujas laikā atbildējuši, ka nodarbinātie viņu uzņēmumā veic darbu ar vienvēidīgām kustībām (2022. gadā – 48,0%, 2018. gadā – 55,6%, 2013. gadā – 36,0%, 2010. gadā – 41,8%, 2006. gadā – 25,3%). Samazinājies arī nodarbināto īpatsvars, kuri norādījuši uz minēto darba vides riska faktoru (2022. gadā – 56,2%, 2018. gadā – 66,6%, 2013. gadā – 53,6%, 2010. gadā – 55,9%, 2006. gadā – 56,1%). Pēc 2022. gada DAS aptaujas rezultātiem redzams, ka vienvēidīgas kustības darba vietā (piemēram, plaukstu locītavā, plecos) kā riska faktors ierindojas 7.vietā (no 28 piedāvātajiem faktoriem) un to kopumā atzīmējuši 57,1% aptaujāto DAS. Salīdzinot ar iepriekšējo gadu rezultātiem, 2018. gadā šo riska faktoru kā būtisku atzīmējuši 63,7%.
4. Būtiski pieaudzis to darba devēju īpatsvars, kas norādījuši, ka investējuši finanšu līdzekļus darba vietu ergonomikas uzlabošanai (regulējami galdi, ergonomiski krēsli, modernāks aprīkojums u.tml.). Analizējot nozaru griezumā, būtiska uzmanība pievēršama zivsaimniecībai, kurā gan 2020. gadā un 2018. gadā visretāk investēti līdzekļi ergonomikas uzlabošanai.
5. Arī 2022. gada pētījuma rezultāti liecina, ka turpina būtiski palielinājies reģistrēto balsta un kustību sistēmas arodslimību skaits gan absolūtajos skaitļos, gan īpatsvarā no pirmreizēji reģistrētajām arodslimībām. 2021. gadā balsta un kustību sistēmas slimības jau sastādīja 92,6% no visām pirmreizēji reģistrētajām arodslimībām, kas ir augstākais reģistrētais rādītājs Latvijā.
6. Analizējot balsta un kustību sistēmas pirmreizējo arodslimību struktūru, tikai sešas no minētajām arodslimībām reģistrētas aptuveni 10% gadījumu (M47 Spondiloze – 24,9%, G56 Karpālā kanāla sindroms – 19,8%, M77 Citas entezopātijas – 18,9%, M19 Citas lokalizācijas artrozes (t.sk. mugurkaulāja artroze, hallux rigidus) – 9,9%, M18 Plaukstpamata un īkšņa locītavas (*articulatio carpometacarpea pollicis*) artroze – 9,2%, M75 Pleca locītavas bojājumi – 9,0%). Laika posmā kopš 2011. gada visu minēto arodslimību absolūtais skaits ir audzis. Iespējams, ka tas saistāms ar DAS izpratni un zināšanām par tādu darba vides riska faktoru kā vienvēidīgas kustības, lai arī tikai aptuveni puse DAS novērtē to kā būtisku riska faktoru.

7. Pētnieki uzskata, ka arī 2022. gadā aktuāls ir iepriekšējā pētījuma secinājums – pieaugot cilvēku mūža ilgumam Latvijā, paaugstinoties pensionēšanās vecumam un attiecīgi arī pagarinoties aktīvā darba mūžam, kā arī uzlabojoties arodslimību diagnostikai, paredzams, ka pieaugs fizisko pārslodžu izraisīto arodslimību skaits.
8. Pēc arodslimnieku aptaujas datiem 2022. gadā, 75,9% no visiem aptaujātajiem arodslimniekiem kā veselības traucējumus, kas izraisījuši galveno (pamata) arodslimību, atzīmēja traucējumus kaulu, muskuļu un locītavu sistēmā. Izplatītāki šie traucējumi ir vecuma posmā sākot no 45 gadiem.
9. Arodslimniekiem ar veselības traucējumiem kaulu, muskuļu un locītavu sistēmā no pirmajām sūdzībām līdz noteiktai arodslimībai 40,3% gadījumu pāiet 1 līdz 4 gadi. No tiem arodslimniekiem, kas turpina strādāt, 83,4% to turpina darīt savā specialitātē un 69,6% savā darbavietā. Vairāk nekā puse (59,6%) aptaujāto, kuru darba vietā tika veikti uzlabojumi, pilnībā vai daļēji atzina, ka darba devējs pēc arodslimības apstiprināšanas bija ieinteresēts veikt darba vietas pielāgošanu.

Ieteikumi un to realizācijas novērtējums

Ieteikumi no pētījuma “Darba apstākļi un riski Latvijā 2012–2013” un to realizācijas novērtējums

Ieteikums

Darba devējiem būtu jāpievērš īpaša uzmanība darba vides ergonomisko risku faktoru izskaušanai vai vismaz samazināšanai, lai nākotnē būtu iespējams samazināt izdevumus, kas valstij rodas arodslimību dēļ. Iespējams, nepieciešams organizēt informatīvas kampaņas par ergonomikas jautājumiem, kā arī gatavot specializētus materiālus.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2017–2018” laikā

Ieteikums aktuāls arī šobrīd. Neraugoties uz to, ka ir sagatavoti dažādi informatīvi un mācību materiāli, organizēti semināri un citi pasākumi, arvien vairāk Latvijā tiek reģistrēti gadījumi, kad nodarbinātajiem tiek diagnosticētas balsta un kustību sistēmas slimības. Apstākļos, kad šādu rādītāju paaugstināšanās skaidrojama arī ar iedzīvotāju novecošanās tendenci, kad liela daļa nodarbināto jau ilgstoši bijuši pakļauti darba vides risku faktoru iedarbībai, kas izraisa šīs arodslimības, joprojām nepieciešams veltīt finanšu līdzekļus (piemēram, Eiropas fondu finansējuma ietvaros) sabiedrības informēšanai par šādu darba vides risku ilgtermiņā ietekmi uz veselības stāvokli.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” laikā

Ieteikuma realizācijas novērtējums ir līdzīgs kā iepriekšējā pētījuma laikā, tāpēc šis ieteikums ir aktuāls pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” izstrādes laikā.

Ieteikums

Ņemot vērā, ka pašreiz ergonomisko risku faktoru novērtēšana galvenokārt tiek veikta kvalitatīvi, nevis kvantitatīvi, un pārslodžu izraisīto arodslimību biežums turpina pieaugt, jāveicina tas, lai DAS veiktu kvantitatīvu analīzi, t.i., objektīvi vērtētu konkrētas darba vietas parametrus un to atbilstību konkrētajām nodarbinātā īpašībām (piemēram, augumam, vecumam un veselības stāvoklim), lai mazinātu fiziskas pārslodzes un to ietekmi uz veselību. Turklāt jāpievērš uzmanība nodarbināto darba režīmam un uzliktajam darba pienākumu daudzumam un slodzei. Nepieciešams uzsākt ergonomikā padziļināti sagatavotu speciālistu apmācību, kā arī uzlabot DAS izglītību ergonomikas jautājumos.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2017–2018” laikā

Ieteikums daļēji aktuāls. Aplūkojot DAS sniegtās atbildes aptaujas laikā, ergonomiskie darba vides riski jau ir minēti starp biežākajiem, kas nozīmē, ka DAS nav problēmu ar to identificēšanu. Tajā pašā laikā arodslimību statistika liecina, ka netiek veikti preventīvie pasākumi risku ietekmes uz nodarbināto veselību mazināšanai, un tāpēc DAS zināšanu uzlabošana par ergonomikas jautājumiem ir aktuāla.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” laikā

Neskatoties uz to, ka pēdējos gados ir veikti vairāk informatīvo pasākumu ergonomikas jomā, t.sk., viena no pēdējo gadu darba aizsardzības labas prakses balvas “Zelta ķivere” konkursa tēmām ir bijusi veltīta ergonomikai, joprojām ir aktuāls ieteikums attiecībā uz DAS zināšanu uzlabošana par ergonomikas jautājumiem. Latvijas Universitātē 2022. gadā ir izveidota jauna doktora studiju programma “Cilvēkfaktors, drošība darbā un arodveselība”, kurā īpaša uzmanība tiek veltīta arī ergonomikas jautājumiem. Ieteikums ir daļēji īstenots (doktora grāda līmenī), bet ieteikums ir aktuāls (maģistra grāda vai padziļinātās specializācijas līmenī), jo šādus speciālistus sagatavo citās ES dalībvalstīs (piemēram, Igaunijā). Ar šajā pētījumā izmantotajām metodēm nav iespējams novērtēt, vai ir uzlabojusies DAS izglītība ergonomikas jautājumos.

Ieteikums

Sadarbībā ar biznesa augstskolām nepieciešams aktualizēt ergonomikas jautājumu iekļaušanu topošo darba devēju apmācību programmās, nodrošinot informāciju par šiem riskiem, to sekām un ietekmi uz darba produktivitāti.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2017–2018” laikā

Ieteikums joprojām aktuāls. Turklāt nepieciešams aktualizēt informāciju par ergonomisku darba vidi ne tikai biznesa augstskolu programmās, bet arī pārējās augstākās izglītības programmās, jo ergonomika ir joma, kas var tikt attiecināta uz jebkuru profesiju. Tādējādi tiktu izglītoti gan nākamie darba devēji, gan nākamie nodarbinātie (augstākā un vidējā līmeņa vadītāji, speciālisti, u.tml.).

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” laikā

Ar šajā pētījumā izmantotajām metodēm nav iespējams novērtēt, vai ir ieteikums ir īstenots. Ieteicams paredzēt citas pētniecības metodes, lai novērtētu šī ieteikuma īstenošanu Latvijas augstskolās.

Ieteikums

Veicināt speciālo datorprogrammu lietošanu, kuras atslēdz datoru un liek izpildīt vingrojumus acīm, pleciem, rokām, mugurai, kājām u.tml., iespējams, finansējot to izveidi no VSAA Preventīvo pasākumu plāna.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2017–2018” laikā

Ieteikums nav realizēts un joprojām ir aktuāls, tomēr, ņemot atsevišķu nozaru (piemēram, IT) darba specifiku, nav ieteicams ieviest sistēmas, kas atslēdz datoru. Tā vietā ieteicams izmantot sistēmas, kas dod noteiktus un praktiskus atgādinājumus par atpūtas un vingrinājumu nepieciešamību, kā arī padomus to realizēšanai. Datora displeja zilās gaismas un spožuma kontrolēšanai, kā arī redzes veselību uzlabošanai ar vingrinājumu palīdzību var izmantot datoram uzstādāmas programmas, piemēram, *EYE SAVER 2.43*, *Iris – Software for Eye protection, Health and Productivity* vai *CareUEyes*. Vietnē stradavesels.lv būtu nepieciešams izveidot sadaļu, kurā apkopotas bezmaksas programmas, kas nodrošina šādu funkciju.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” laikā

Ieteikums nav īstenots, bet, ņemot vērā pieaugošo displeju lietotāju skaitu, ieteikums ir aktuāls pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” izstrādes laikā. Nepieciešams iekļaut to VSAA preventīvo pasākumu plānā.

Ieteikums

Turpināt skolotāju apmācību par darba aizsardzības jautājumiem, mācību programmās lielāku vērību pievēršot drošam darbam ar datoru.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2017–2018” laikā

Ieteikums daļēji realizēts, taču tas joprojām ir aktuāls. Apmācības būtu jāveido tā, lai skolotāji ne tikai paši prastu ievērot darba aizsardzības prasības darbam ar datoru, bet spētu arī tās izskaidrot arī skolēniem, tādējādi veicot preventīvu arodslimību novēršanu jauniešiem, kam tieši datora lietošanas izraisītas arodslimības u.c. veselības traucējumi nākotnē var būt īpaši aktuāli. Labklājības ministrijai un Izglītības un zinātnes ministrijai, sadarbojoties atbildīgo padotības iestāžu līmenī, jāveicina regulāra ikgadēja skolotāju apmācība par dažādiem droša darba ar datoru aspektiem, jo datoru un dažādu ekrāna (displeja) iekārtu lietošanas īpatsvars mācību procesā aizvien pieaug.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” laikā

Ieteikuma īstenošana ir turpinājusies arī pēdējo 3 gadu laikā, jo gan Valsts darba inspekcija (turpmāk – VDI), gan RSU Darba drošības un vides veselības institūts ir organizējis seminārus par darba vides riska faktoriem izglītības iestādēs, kuros citu starpā ir skaidrotas arī ergonomikas prasības darbam ar datoru. Tomēr šis laiks

periods sakrīt arī COVID-19 pandēmiju, kad pedagogiem nācās strādāt attālināti. Ņemot vērā, ka attālinātā darba kontekstā izglītība kopā ar valsts pārvaldi tika identificētas kā riska nozares attiecībā uz drošas un veselīgas darba vietas nodrošināšanu¹, ieteikums attiecībā uz darbu ar datoru un pedagogu izglītošanu ir aktuāls arī pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” izstrādes laikā.

Ieteikumi no pētījuma “Darba apstākļi un riski Latvijā 2017–2018” un to realizācijas novērtējums

Ieteikums

DAS un darba devējiem nepieciešams organizēt dažādu nozaru specifiskus seminārus par darba vides ergonomiskajiem risinājumiem, līdzīgi kā tiek organizēti specializētie semināri par ķīmisko darba vides riska faktoru novērtēšanu dažādās nozarēs. Ieteicams daļu semināru darba devējiem un DAS organizēt vebināru veidā, kas nodrošinātu zināšanu apguvi, pieredzes pārņemšanu no labākajiem nozares profesionāļiem valstī un būtu iespējams arī uzdot jautājumus. Tāpat nepieciešams darba devējus, DAS un nodarbinātos papildus izglītēt par ergonomisko darba vides risku ietekmes mazināšanu uz nodarbinātā veselību tehnoloģiski attīstītā darba vidē (atpūtas paužu ievērošana, izvairīšanās no ilgstošas statiskas slodzes, vienveidīgu kustību ietekmes mazināšana, agrīnas rehabilitācijas veikšana (lai mazinātu ietekmi uz veselību un novērstu arodslimību attīstību) u.tml.). Valsts līmenī nepieciešams veicināt atbalsta mehānismus darba devējiem un nodarbinātajiem, izmantojot Eiropas Savienības fondu līdzekļus, ar mērķi rast iespēju veselības veicināšanas un veselības uzlabošanas pasākumu (piemēram, vingrošana, masāža, peldēšana) realizācijai nodarbinātajiem, kas pakļauti ergonomiskajiem darba vides riskiem, kā arī veicināt veselības apdrošināšanas polišu izmantošanu (ja tādas darba devējs nodrošina, un tās ietver rehabilitācijas pasākumus (piemēram, vingrošanu vai masāžu).

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” laikā

2022. gadā ir uzsākts organizēt tematiskos seminārus par ergonomiku tādās nozarēs kā lauksaimniecība, pārtikas ražošana un tirdzniecība, turklāt šie semināri bija ļoti apmeklēti. Nepieciešams šo praksi turpināt arī turpmākajos gados gan atkārtojot seminārus tajās nozarēs, kurās tie jau ir notikuši, gan papildinot nozaru sarakstu.

Nav veikta papildus darba devēju, DAS un nodarbināto izglītošana par ergonomisko darba vides risku ietekmes mazināšanu uz nodarbinātā veselību tehnoloģiski attīstītā darba vidē. Šim jautājumam ieteicams uzmanību pievērst nākamās Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūras veselīgu darbavietu kampaņas ietvaros, jo kampaņas fokuss būs digitalizācijas ietekme uz darbinieku drošību un veselību. Valsts līmenī atbalsta mehānismi nav izstrādāti, tādējādi šis ieteikums ir aktuāls arī šī pētījuma skatījumā.

Ieteikums

Ņemot vērā būtisko arodslimību skaita pieaugumu, ko veicina ergonomisko riska faktoru ietekme uz nodarbināto veselību, būtu nepieciešams veidot plaša mēroga informatīvo kampaņu (līdzīgi kā Ceļu satiksmes drošības direkcijas kampaņa “Izkāp no telefona”). Šāda kampaņa skaidrotu ergonomisko darba

¹ Izvērtējums un priekšlikumi par nepieciešamajām izmaiņām rīcībpolitikā un/ vai normatīvajos aktos, lai veicinātu nodarbinātību un drošu darba vidi (tai skaitā attālinātajā darbā) COVID-19 izplatības mazināšanai noteikto ierobežojumu apstākļos: http://stradavesels.lv/Uploads/2021/01/05/31_zinojums_c.pdf

vides riska faktoru ietekmi, kā arī sniegtu ieteikumus šī riska mazināšanai, sakārtojot darba vidi. Tāpat kampaņā īpašu uzmanību bez profilaktiskajiem pasākumiem būtu jāpievērš arī agrīnai veselības traucējumu noteikšanai un agrīnas vēršanās pie ārsta un rehabilitācijas nozīmei un iespējām, mazinot varbūtību, ka nodarbinātie vēršas pie arodslimību ārstiem tikai būtisku veselības traucējumu gadījumā, kad bieži vien viņiem tiek atklātas jau vairākas arodslimības vienlaicīgi.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” laikā

Ieteikums nav realizēts un tas ir aktuāls pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” izstrādes laikā.

Ieteikums

Ņemot vērā, ka tehnoloģiju attīstības dēļ iedzīvotāji ar ergonomiskajiem darba vides riskiem saskaras jau bērnū un pusaudžu vecumā, Veselības ministrijai, Izglītības un zinātnes ministrijai nepieciešams veidot kampaņas vidusskolas vecuma (16–19 gadi) iedzīvotāju informēšanai par ergonomiskas mācību vides iekārtošanu izglītības iestādē un mājās. Tāpat aktīvāk nekā līdz šim būtu jāizglīto pedagogi par ergonomisku darba vidi, lai viņi spētu šo informāciju nodot izglītojamajiem mācību procesa laikā, piemēram, kā pareizi veikt darbu pie datora informātikas stundās, kā iekārtot vidi lasīšanai, rakstīšanai u.tml. Šādi pasākumi būtu uzskatāmi par preventīviem, lai sagatavotu nākamos nodarbinātos atbildīgi attiekties gan pret darba vides ergonomiskajām prasībām, gan pret savu veselību. Tādējādi ilgtermiņā mazinātos ergonomisko riska faktoru izraisītu arodslimību īpatsvars arodslimību struktūrā, kā arī kopumā uzlabotos sabiedrības veselība.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” laikā

Ieteikums nav realizēts un tas ir aktuāls pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” izstrādes laikā.

Ieteikums

Ņemot vērā augsto arodslimnieku īpatsvaru veselības un sociālās aprūpes nozarē, vēlami pastāvīgi informatīvie un mācību pasākumi gan darba devējiem, gan DAS, gan nodarbinātajiem par ergonomiskajiem darba vides riskiem, to ietekmes mazināšanu uz nodarbināto veselību, jo īpaši par pareizu smagumu nešanu un pārvietošanu, kā arī darbu piespiedu pozā.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” laikā

Ieteikums nav realizēts. Turklāt, ņemot vērā veselības un sociālās aprūpes darbinieku noslodzi COVID-19 pandēmijas laikā un faktu, ka laika posmā no 2017. gada līdz 2021. gadam katru gadu veselības un sociālajā aprūpē vidēji reģistrē 816,0 jaunus arodslimību gadījumus, ieteikums ir aktuāls arī pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” izstrādes laikā.

Ieteikums

Nepieciešami informēšanas un izglītošanas pasākumi darba devējiem, nodarbinātajiem un DAS (apmācības, semināri, bukleti u.tml.) karjeru izstrādes un ieguves rūpniecības nozarē, īpašu uzmanību pievēršot tādiem darba vides riska faktoriem kā darbs piespiedu pozā un vienvēidīgas kustības, jo šajā nozarē nodarbinātie visbiežāk atzinuši, ka veic darbu piespiedu pozā un/vai ar vienvēidīgām kustībām.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” laikā

Ieteikums nav realizēts. Lai gan šajā pētījumā 53,0% aptaujāto nodarbināto karjeru izstrādes un ieguves rūpniecības nozarē minēja, ka kaut kādā mērā veic darbu piespiedu pozā (vidēji Latvijā – 60%), pētnieki uzskata, ka semināra organizēšana šīs nozares darba devējiem par dažādiem darba aizsardzības jautājumiem, t.sk., ergonomiku, ir aktuāls, jo šādi semināri konkrētajai nozarei nav organizēti.

Ieteikums

Nepieciešami informēšanas un izglītošanas pasākumi darba devējiem, nodarbinātajiem un DAS (apmācības, semināri, bukleti u.tml.) apģērbu un tekstilizstrādājumu ražošanas nozarē darba vides riska faktora vienvēidīgas kustības ietekmes mazināšanai un izpratnei par to, jo darba devēji visbiežāk atzinuši, ka nodarbinātie nozarē pakļauti šim darba vides riska faktoram.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” laikā

VDI ESF projekta ietvaros ir organizēti vairāki semināri par darba aizsardzību apģērbu un tekstilizstrādājumu ražošanas nozarē, kuru ietvaros ir apskatīti arī jautājumi par ergonomiku. Tādējādi ieteikums ir īstenots.

Ieteikums

Jāturpina darba devēju, nodarbināto un DAS apmācības un informēšana (semināri, bukleti u.tml.) par darba vides riska faktora smagumu celšana un pārvietošana ietekmes mazināšanai un izpratnei par to būvniecības nozarē, kur visbiežāk gan darba devēji, gan nodarbinātie atzinuši, ka darba vietā nodarbinātie ceļ un pārvieto smagumus.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” laikā

VDI ESF projekta ietvaros ir organizēti vairāki semināri par darba aizsardzību būvniecības nozarē, kuru ietvaros ir apskatīti arī jautājumi par ergonomiku. Tādējādi ieteikums ir īstenots.

Ieteikums

Nepieciešams sagatavot speciālu informāciju (buklets, plakāts u.tml.) nodarbinātajiem ar sākumskolas un nepabeigtu pamatizglītību, kuri visbiežāk darba vietās veic smagumu celšanu un pārvietošanu un darbu ar vienvēidīgām kustībām.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” laikā

Ieteikums nav īstenots un ir aktuāls pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” izstrādes laikā.

Ieteikums

Aplūkojot skeleta, muskuļu un saistaudu arodslimības pa nozarēm, kurās tās tiek reģistrētas visbiežāk, redzams, ka kopš 2012. gada arodslimību skaits uz 100 000 nodarbināto bez veselības un sociālās aprūpes un būvniecības nozarēm ievērojami palielinājies arī transporta un uzglabāšanas nozarē, tāpēc arī šajā nozarē nepieciešami informēšanas un izglītošanas pasākumi darba devējiem, nodarbinātajiem un DAS (apmācības, semināri, bukleti, informācija sociālajos tīklos u.tml.).

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” laikā

VDI ESF projekta ietvaros ir organizēti vairāki semināri par darba aizsardzību gan būvniecībā, gan transporta un uzglabāšanas nozarē, kuru ietvaros ir apskatīti arī jautājumi par ergonomiku. Tādējādi ieteikums ir daļēji īstenots. Tomēr specifiski semināri par ergonomiku šajās nozarēs nav īstenoti, tāpēc ieteikums ir aktuāls.

Ieteikums

Nepieciešams turpināt darba devēju un nodarbināto izpratnes uzlabošanu par drošu un veselībai nekaitīgu darbu ar datoru, rīkojot informatīvas tematiskās kampaņas. Rīgas Stradiņa universitātes Darba drošības un vides veselības institūtam nepieciešams rīkot seminārus DAS, lai pilnveidotu DAS zināšanas par darba vides riskiem, kas ir saistīti ar darbu ar datoru, un to novēršanas un mazināšanas metodēm, īpašu uzmanību pievēršot darba aizsardzības prasību ievērošanai nodarbinātajiem, kuri izmanto jaunās nodarbinātības formas, piemēram, strādājot attālināti (piemēram, mājās vai kopstrādes telpās), kā arī nodarbinātajiem, kuri strādā atvērtā tipa birojos.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” laikā

2021. gada nogalē un 2022. gada sākumā RSU Darba drošības un vides veselības institūts rīkoja semināru virkni par attālināto darbu, izglītojot vairāk nekā 650 interesentus, tostarp DAS un uzņēmumu vadītājus. Plašāka informācija par veiktajiem pasākumiem attiecībā uz attālināto darbu ir iekļauta tematiskajā pielikumā “Attālinātais darbs”. Kopumā ieteikums ir realizēts, tomēr darbs pie datora vienmēr būs aktuāla tēma, jo nepārtraukti attīstās un mainās darba organizācija, dators kļūst par neatņemamu darba procesa sastāvdaļu arvien vairāk dažādās darba vietās, kur iepriekš tas nebija, tāpat arī tirgū kļūst pieejami jauni palīgīdzekļi vai tehnoloģijas, kas uzlabo darba apstākļus birojā (piemēram, jaunu modeļu ergonomiskas peles, paliktņi, risinājumi, kas samazina troksni utt.). Tas nozīmē, ka nepieciešams arī turpmāk regulāri organizēt informatīvos pasākumus darba devējiem un DAS.

Ieteikums

Nepieciešams veikt padziļinātu izpēti, lai noskaidrotu, kā pilnveidot MK 06.08.2002. noteikumus Nr.343 “Darba aizsardzības prasības, strādājot ar displeju” atbilstoši mūsdienu tehnoloģijām un praktiskajam ekrānieriču (ar displeju) pielietojumam. Būtu jāpievērš īpaša uzmanība tam, kādas darbavietas šajos noteikumos vajadzētu ietvert, piemēram, regulējums varētu būt attiecināms arī uz nodarbinātajiem, kuri strādā transportlīdzekļos, kuros ir displejs, ja tā izmantošana ir būtiska darba sastāvdaļa (aviācijā, lauksaimniecībā, mežsaimniecībā u.tml.), kā arī tirdzniecībā strādājošajiem, kur kases aparātiem ir displejs gan ar datu ievades, gan izvades funkciju. Šādi uzlabojumi ir nepieciešami arī attiecībā uz optisko redzes korekcijas līdzekļu kompensāciju, ko ar šo normatīvo aktu pilnveidi varētu nodrošināt lielākai daļai nodarbināto, kuriem tas būtu nepieciešams pēc arodslimību ārstu ieteikuma. Lai identificētu nepieciešamās izmaiņas normatīvajos aktos, sākotnēji jāveic DAS intervēšana, kā rezultātā tiktu izstrādāts minēto MK noteikumu grozījumu projekts, kas tālāk tiktu diskutēts ar Labklājības ministrijas, Valsts darba inspekcijas speciālistiem, sociālajiem partneriem un citām ieinteresētajām pusēm.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” laikā

Ieteikums nav īstenots. Šī pētījuma ietvaros papildus problēmas nav identificētas. Ieteicams nākamā pētījuma DARL ietvaros paredzēt padziļinātu šī jautājuma analīzi. Tomēr jāņem vērā, ka MK 06.08.2002. noteikumus Nr.343 “Darba aizsardzības prasības, strādājot ar displeju” ir izstrādāti pamatojoties uz ES direktīvu, kurā arī nav veikti grozījumi un ir līdzīga problemātika. Labklājības ministrija un VDI regulāri gatavo skaidrojošu informāciju par aktualitātēm un normu piemērošanu mūsdienu darba vidē.

Ieteikums

Ņemot vērā, ka normatīvajos aktos iekļautie termina “displejs” skaidrojumi ir būtiski atšķirīgi, nepieciešams pārskatīt MK 06.08.2002. noteikumus Nr.343, lai nepārprotami noteiktu, ka arī monitori (izvades ierīces) ir uzskatāmi par displejiem.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” laikā

Grozījumi minētajos noteikumos nav veikti, jo normas nosakošā ES direktīva nav aktualizēta, līdz ar to nav iespējams aktualizēt arī MK noteikumus. Pētnieku ieskatā ieteikums ir aktuāls, jo dažāda veida izvadierīču (displeju) skaits iekārtās tikai pieaug un ir nepieciešama vienota pieeja prasību izpildē.

Ieteikums

Ņemot vērā arvien pieaugošo dažāda veida displeju ienākšanu dažādās darbavietās, kur iepriekš šādas tehnoloģijas netika izmantotas, nākamā pētījuma ietvaros nepieciešams veidot pielikumu “Darbs ar displeju” (aizvietojošot pielikumu “Darbs ar datoru”).

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” laikā

Pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” laikā ir būtiski pārveidota tematisko pielikumu struktūra, it īpaši samazinot to skaitu. Līdz ar to atsevišķs tematiskais pielikums par darbu ar datoru un darbu

ar displeju nav veidots, bet informācija iekļauta tematiskajā pielikumā "Ergonomika un ergonomiskie darba vides riska faktori". Līdz ar to ieteikums nav aktuāls. Par nepieciešamību veidot specifisku tematisko pielikumu "Darbs ar displeju" var lemt nākamā pētījuma DARL plānošanas stadijā.

Ieteikumi no pētījuma "Darba apstākļi un riski, 2019–2021"

1. Organizēt informatīvos pasākumus par darba vides ergonomikas uzlabošanu zivsaimniecībā.
2. Organizēt atkārtotus seminārus DAS par iespējām piesaistīt fizioterapeitu uzņēmuma darba aizsardzības sistēmas darbībā, t.sk., darba vides riska novērtēšanā, preventīvo pasākumu identificēšanā, atbilstošu vingrojumu kompleksu izstrādē un citu pasākumu veikšanā. Ieteicams seminārā aicināt uzņēmumos strādājošos fizioterapeitus dalīties savā pieredzē.
3. Izvērtēt valsts atbalsta iespējas uzņēmumiem:
 - a. fizioterapeita piesaistē, lai veiktu ergonomisko darba apstākļu novērtēšanu un specifisku preventīvo pasākumu, t.sk., konkrētajam darbiniekam atbilstošu vingrojumu kompleksu izstrādi;
 - b. darba vietu pielāgošanā pēc arodslimības diagnosticēšanas.
4. Organizēt seminārus DAS par ergonomiku, ergonomisko darba vides risku novērtēšanu, atbilstošu preventīvo pasākumu noteikšanu ne tikai pa atsevišķām nozarēm, bet arī pa atsevišķām slimību grupām un atsevišķiem riska faktoriem, īpašu uzmanību veltot:
 - dažādām muguras arodslimībām (piemēram, dažāda līmeņa spondiloze, mugurkaulāja artroze);
 - augšējās ekstremitātes arodslimībām (iespējams atsevišķi plecu daļai un atsevišķi pārējām augšējās ekstremitātes daļām);
 - vienveidīgām kustībām, kas tiek veiktas ātrā tempā.

Seminārā ieteicams diskutēt arī par dažādām sadarbības iespējām – piemēram, nodarbinot fizioterapeitu kā uzņēmuma darbinieku, vai slēdzot sadarbības līgumu, izmantojot veselības apdrošināšanas polisi piedāvājumu.

5. Minētos seminārus ieteicams organizēt sadarbībā ar Latvijas fizioterapijas asociāciju, kas katrā konkrētajā seminārā prezentētu vienkāršus atslogojošus vingrojumus konkrētās lokalizācijas slimību profilaksei (ja seminārs ir par muguras arodslimībām, tad vingrojumus rādīt tieši, kā atslogot muguru u.tml.), kurus nodarbinātie varētu veikt savā darba vietā paužu laikā. Ieteicams vingrojumus videoformātā sagatavot iepriekš un ievietot VDI YouTube kanālā un www.stradavesels.lv, kas ļautu šos video izmantot arī darbinieku apmācībās uzņēmumos.
6. Ieteicams organizēt pieredzes apmaiņas semināru-diskusiju DAS par to, kā uzņēmumi motivē darbiniekus izmantot dažādus rehabilitācijas pakalpojumus, kas iekļauti veselības apdrošināšanas polisēs.
7. Ņemot vērā, ka 2022. gada pavasarī, kad šī pētījuma DARL lauka darbs jau tika īstenots, VDI organizēja plaši apmeklētu tiešsaistes semināru par fizioterapeitu sadarbību ar DAS, kas radīja ļoti lielu interesi arī no DAS un darba devēju puses, ieteicams nākamajā pētījumā darba devēju un nodarbināto aptaujas anketās pie darba devēja piedāvātajiem preventīvajiem pasākumiem iekļaut informāciju arī par fizioterapeita nodrošināšanu darba vietās.